

Информационен бюллетин Централна библиотека на БАН

Брой 11-12 (76), година VII

ISSN 1312-9899

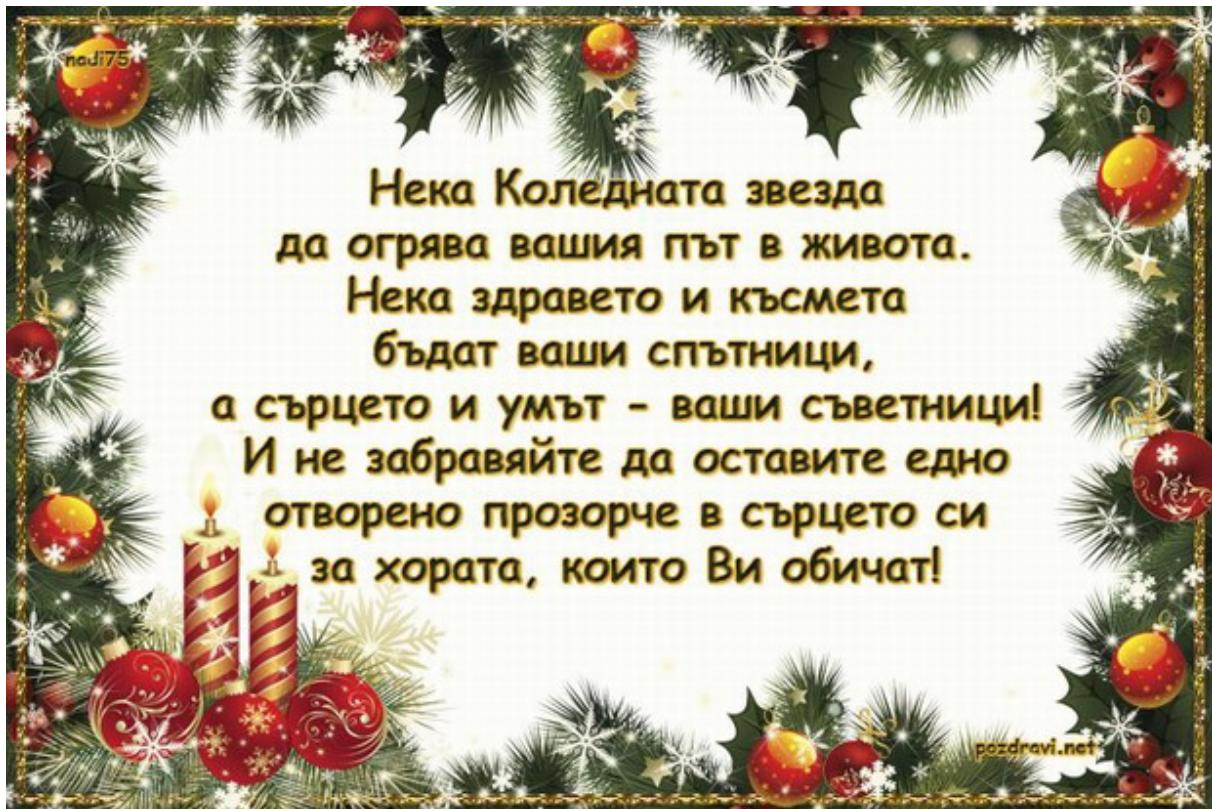
София, ноември-декември 2013 г.

Съдържание

Новини	2
Архивът на академик В. И. Пичета като документален източник за историята на страните от Източна Европа - к. и. н. Н. М. Осипова	5
Велико Търново в полезрението на пътеписната литература през XVI – XIX век - П. Владева	8
Изложби в централната сграда на БАН. – Л. Чолпанова и Е. Волева.....	20
Предстоящи годишници на членове на БАН (1869–2013) – Ст. Хрусанова	29
Книги от Академичното издателство „Проф. Марин Дринов”, постъпили във фонда на Централната библиотека на БАН – Е. Станчева	40

Редакционна колегия: ас. Даниела Атанасова (отг. ред), Лидия Чолпанова, Стефка Хрусанова, Евгения Станчева, доц. д-р Никола Казански.
Компютърна обработка на изображения и текст: Петър Първанов (Parvanov@cl.bas.bg)

Адрес за кореспонденция
гр. София 1040
ул. "15-ти ноември" №1
тел: 979 53 79, 979 52 54
<http://www.cl.bas.bg>
E-mail: refer3@cl.bas.bg, refer2@cl.bas.bg, refer1@cl.bas.bg

НОВИНИ

През ноември 2013 г. Даниела Атанасова, зам.-директор на ЦБ на БАН, беше с научна мисия в Москва във връзка със съвместния проект на ЦБ и на Библиотеката по естествени науки на Руската академия на науките. Темата на проекта е „Разработка на двуезична електронна библиотека, посветена на развитието на българо-руските научни връзки в областта на естествените науки“.

На 4 декември 2013 г. в читалня „Акад. Стефан Панаретов“ на Централната библиотека на БАН се състоя премиера на книгата „Литература и общество“ – избрани статии от Александър Дзивгов със съставител Радка Пенчева). Книгата беше представена от доц. Катя Зографова – директор на Националния литературен музей. Съставителят Радка Пенчева говори за трагичната съдба на А. Дзивгов и за дългогодишните си занимания с неговото творческо наследство. Изказаха се проф. Иван Сарандев и Марин Бодаков, литературен критик.

На 10 декември 2013 г. Националната библиотека "Св. св. Кирил и Методий" и Българската библиотечно-информационна асоциация организират тържество, посветено на **100-годишнината от рождението на Здравко Дафинов**.

На 10 декември 2013 г. се открива Софийският международен панаир на книгата. Почетен

гост на панаира е Москва, която ще се представи с уникален щанд и отделна сцена, посветена на руската култура. В рамките на Софийския международен панаир ще се проведе и **първият Софийски международен литературен фестивал**, който тази година е посветен на литературата на Балканите.

Новини от Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА)

На 7 ноември 2013 г. Комисията по културата и медиите проведе разисквания по Бюджет 2014. В изказването си г-жа **Снежана Янева**, председател на ББИА, подкрепи първоначалното искане на Министерство на културата за 10% увеличение на размера на субсидирана бройка и 5 млн. лева за програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност“ като подчerta, че това не е достатъчно за развитието на обществените библиотеки, но е реално при тежката финансова ситуация в страната. За съжаление Министерство на културата не е успяло да защити това предложение и то не е прието в проектобюджета за 2014. Г-жа Янева се обърна към министър Стоянович с въпрос защо не е свикал Обществения съвет, за да получи широка обществена подкрепа за предложението на Министерство на културата. Г-жа Янева напомни, че преди години, когато проф. Данаилов е бил министър на културата, библиотеките са получили своя Ренесанс и с малко подкрепа са доказали, че могат да бъдат центрове за информация и знания. В заключение г-жа Янева призова народните представители да подкрепят обществените библиотеки, защото те гарантират правото на достъп до информация и грамотността на нашите деца. Тя цитира част от лекцията на Нейл Геймън за връзката между планирането на затвори и грамотността на децата и завърши с думите: „Ако сега вие, дами и господа народни представители, не подкрепите българските библиотеки, утре други народни представители ще трябва да гласуват пари за затвори за нашите деца“.

На 7 ноември 2013 в Американския център на Столичната библиотека се проведе семинар на тема **“Авторското право и библиотеките”**, организиран от ББИА.

С подкрепата на Фондация „Америка за България“, ББИА реализира проект за набавяне на англоезична литература за регионални и училищни библиотеки в страната. 31 библиотеки получават 10 000 тома англоезична литература на стойност 85 000 лв. Участниците в проекта са избрани чрез конкурс: 11 регионални библиотеки, 8 библиотеки при езикови и профилирани гимназии и 12 библиотеки при СОУ.

На 17 декември 2013 г. Българската библиотечно-информационна асоциация ще представи книгата "Библиотечно, справочно-библиографско и информационно обслужване" с автори Елена Янакиева, Красимира Игнатова, Красимира Папазова и Цветанка Панчева. Книгата е издадена с подкрепата на Фондация „Америка за България“.

БЪЛГАРСКА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННА АСОЦИАЦИЯ

Елена Янакиева
Красимира Игнатова
Красимира Папазова
Цветанка Панчева

БИБЛИОТЕЧНО, СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФСКО И ИНФОРМАЦИОННО ОБСЛУЖВАНЕ

**Архивът на академик В. И. Пичета като документален източник за
историята на страните от Източна Европа
(от фондовете на Архива на РАН)**
научен секретар на Архива на РАН, к. и. н. Н. М. Осипова

Архивът на Руската академия на науките е най-старият руски научен архив с 285-годишна давност. В него се пазят документи, свързани с историята на науката, не само на Русия, но и на световното научно общество. Документалният масив на Архива обхваща 2000 архивни фонда, включващи около 1 млн. архивни единици. Сред тях са и фондовете за учредяването на Академията на науките, и лични фондове, комплектуването на които е характерна особеност на Архива. Документите на тези фондове съдържат най-разнообразни сведения за различните направления в науката. Изучаването на историята на отношенията между Русия и най-близките ѝ съседи има стари традиции. Например, с изследването на многовековните връзки със страните от Източна Европа се занимава активно действителният член на АН на СССР и на АН на БССР Владимир Иванович Пичета (1878 – 1947), известен историк-славист, работещ в Института по история към АН на СССР (1930 – 1946) и Института по славянознание към АН на СССР (1947), преподавател в Белоруския държавен университет – БГУ (1921 – 1930) и Московския държавен университет – МГУ (1939 – 1947) и др.

В Архива на РАН има голям комплект документи (повече от 1000 а. е.), които в една или друга степен са свързани с В. И. Пичета. Това са негови биографични документи, такива, свързани с дейността му и много научни трудове. Те се съхраняват във фондовете на Отдела по история и философия (№ 457), в Института по история на Комунистическата академия на Централния изпълнителен комитет на СССР (№ 359), на редакцията на списание „Голос минувшего“ („Глас от миналото“) (№ 646) и в лични фондове на учени, в частност на А. В. Шестаков (№ 638).

Най-добре разкриват личността на учения 1030 архивни единици, запазени в неговия личен архив (№ 1548). Във фонда, освен трудове по историята на Русия и СССР, по социално-икономическа история и историята на класовата борба в Русия са комплектувани научните разработки на В. И. Пичета, съдържащи уникална информация за събития, оставили дълбока следа в развитието на славянските народи. Те са резултат от усърдната работа на Владимир Иванович по реконструирането на историята на страните от Източна Европа, благодарение на което разполагаме с панорамна картина на нашето общо минало.

Доста от трудовете на В. И. Пичета са посветени на общите въпроси от историческото развитие на източните славяни. Това са монографиите „Восстание 1830 – 1831 гг. в Польше, Литве, Белоруссии“ (края на 20-те – началото на 30-те г. на 20-ти в.) и „По истории южных и западных славян“ (1944 – 1946); лекциите „Основные вопросы истории Западной Белоруссии и Западной Украины“ (1939), „Борьба русского народа против польско-литовской и шведской интервенции в начале XVII века“ (1944), „Национально-освободительные войны славянских народов на Балканах“; статиите „Турки и славянские народы“ (20-те – 30-те г. на 20. в.), „Захват панской Польшей Западной Украины и Западной Белоруссии“ (1939), [„О славянских племенах до X в.“] (1939 г.), „Распад родового строя и зарождение феодальных отношений (у литовско-балтийских племен, в том числе и пруссов)“ (30-те г. на 20. в.), „Литва и Белоруссия в XVII – XVIII вв.“ (30-те – 40-те г. на 20. в.), „Белоруссия и Украина в XVIII в.“ (30-те – 40-те г. на 20. в.), „Борьба украинского и белорусского народов против шляхтской Польши. Богдан Хмельницкий. Присоединение Украины к России (1648 – 1654)“ (кр. на 30-те г. на 20. в.), „Западная Украина и Западная Белоруссия – исконные восточнославянские земли“ (1940), „Первое славянское государство“ („Первое западнославянское государственное объединение“) (1940), „Политические объединения полабско-прибалтийских славян“, „Нашествие венгров и распад Моравской державы“ (1940), „Полабско-прибалтийские славяне в X в.“ (1940), „Единый фронт славянских народов“ (1941), „Основные моменты в истории южных и западных славян“ (1944), „Борьба славянских народов за национальную независимость в первую мировую войну (1914 – 1918). Славянские народы под властью гитлеровцев и борьба их за свою независимость“ (1944), „Русский народ в истории славянских народов“ (1944), „Борьба западных славян против Германской агрессии до начала X века“ (1944) и много други.

По същата тема академик Пичета пише глави от учебника „История на СССР“, отзиви и

рецензии за сборници и книги, участия с доклади и изказвания на международни форуми (1945 – 1947). Освен това във фонда се пазят трудове по изучаване на историческите източници и историография на славянските страни.

Историята на Белорусия е отразена в монографиите „История белорусского народа” (1920), „Очерки по организации крепостного хозяйства в Белоруссии от второй половины XII в. до XVII в.” (1927), „История сельского хозяйства и землевладения в Белоруссии” (1927 – 1928), „Очерки по истории социального и государственного строя в Белоруссии в XVII – XVIII вв.” (20-те г. на 20. в.), „Юридычнае становішча сялян Гародзеншчыны у пэрыяд паміж 1-м і 2-м статутам” (20-те г. на 20. в.), „История Белоруссии” (1929 – 1930), „Народное хозяйство в Белоруссии в конце XVIII – начале XIX в., накануне аграрной реформы 1861 г. и в начале XX в.” (1930), „Белоруссия накануне 1863 г.” (1931), „О создании Белорусского государственного университета” (1925 – 1927), „Курловский расстрел в Минске” (1926), „Полоцк и Смоленск в истории Белорусского народа” (20-те г. на 20. в.) и мн. др.

Беларуската тема присъства и в редица доклади на акад. Пичета, в неговия учебник „История Белоруссии” (1945 – 1946), в отзивите му за научната дейност на проф. Л.И. Лубни-Герцик през 1923 – 1926 г. и за дипломните работи на студентите от БГУ Х.И. Забелло, Е.Г. Нехлюдов и В.И. Штейн (1929).

Българската история е отразена в статията „История Болгарии” [для энциклопедического словаря „Гранат”] (20-те г. на 20. в.); в поредицата лекции „История южных и западных славян (Болгария)” (1938 – 1939), „История Южных славян (Болгария)” в МГУ (1940); в доклада „Христо Ботев (1848 – 1876)” във Всесъюзното дружество за културни връзки с чужбина (1946); в рецензиите на В. И. Пичета на труда на Н. С. Державин „История Болгарии”. Т. 1 „Происхождение болгарского народа и образование первого болгарского государства на Балканском полуострове” (1945) и др.

Едно от най-известните научни произведения на В. И. Пичета е дисертацията му „Аграрная реформа Сигизмунда-Августа в Литовско-Русском государстве” (1917). Към историята на Великото литовско княжество спадат също така неговите статии „О рабстве в эпоху феодализма [в Великом княжестве Литовском]” (1930), „Почему не было абсолютизма в Великом княжестве Литовском” (1931), „Великое княжество Литовское накануне разделов Речи Посполитой” [1937], „История Литвы с древнейших времен до наших дней” (1940). Лекциите на акад. Пичета в Московския хуманитарен педагогически институт също са посветени на литовската история. Написал е и рецензия за трудовете на И. Якубовски (Y. Yakubowski), полски историк, занимаващ се с историята на Литва (1940).

За историята на Полша В. И. Пичета подготвя монографиите „Расія і западная Эвропа у часы повстання 1831 г.” (кр. на 20-те г. на 20. в.), „Русская дипломатия и западноевропейские правительства в эпоху польского восстания 1830 – 1831 гг.” (кр. на 20-те г. на 20. в.), „Русская внешняя политика в эпоху польского восстания 1830 – 1831 гг.” (кр. на 20-те г. на 20. в.), „История Польши с древнейших времен до упадка Речи Посполитой” (1943 – 1946), „Источники истории Польши” (1946); докладите „Россия и Пруссия в эпоху Польского восстания 1830 – 1831 г.” (1934), „Декабристы и Польский вопрос” (30-те г. на 20. в.), „Аграрная политика б. Польского государства в Белоруссии” в Отдела за обществени науки на АН на СССР (1940), „О взаимоотношениях России и Польши с 1914 по 1945 гг.” (1946); статията „Раздел Польши при Екатерине II в 1772 г.” (1918), „Аграрный строй Польши накануне [I мировой] войны” (20-те г. на 20. в.), „Экономика Польши накануне восстания” (30-те г. на 20. в.), „Промышленное развитие Ц[арства] П[ольского] 1815 – 1830 г.” (30-те г. на 20. в.), „Восстание Костюшко и крестьянское движение при Павле I (1796 – 1801)” (30-те г. на 20. в.), „Польша на пути к колонизации Украины и Белоруссии. Люблинская уния и ее политические последствия” (1940), „Фашизм – смертный враг польского народа” (1941); лекциите „История Польши (XVI – XVII в.)” от курса „История Польши” [в историческия факултет на МДУ] (1940). Освен това във фонда са пазят скици, таблици „Из истории хозяйства Польши времен королевы Бони (начало XVI в.)”, извадки от документите на Познанската митница, други архиви, създадени от учения през 1918 г., обзор на трудовете на В. И. Пичета за историята на Полша (1946), рецензии В. И. Пичета за труда на Казимир [Хан] (Kasimier Hahn. „Pospolite Ruszenie wedle uchwat seiminowych ruscich od XVI – XVIII wicku”) (1928) и за декемвийския номер на списанието „Славянская жизнь”, орган на Славянския комитет на Полша, посветен на освободените полски

земи, „Польские западные земли” (1947) и др.

Историята на Украйна е представена с изказането „Общественные мотивы в творчестве Шевченки” на юбилея на Т. Г. Шевченко в Москва (1911); лекциите „История Малороссии” (1917), „История Украины в период после смерти Богдана Хмельницкого до конца XVIII в.” (1935), „Борьба украинского народа против польских завоевателей за воссоединение с русским народом. Богдан Хмельницкий” от цикъла „История СССР” (1945); монографиите „К истории Украины XVI – XVII вв.” (кр. на 20-те г. на 20. в.), „История Украины XVIII в. (Левобережная, Правобережная, Степная и Слободская Украина, Украинская культура)” (1938); статиите „История Украины XII – XVIII вв.” (1918), „Происхождение крепостного права [на Украине]” (1920), „Исторические судьбы Украинской Руси” (кр. на 20-те г. на 20. в.), „Об отношениях Украины с Россией при Богдане Хмельницком и его преемниках” (1934 – нач. на 30-те г. на 20. в.), „О Богдане Хмельницком” (1941), „Северин Наливайко” (1943), „Октябрьская Революция и Украина” (1943); [главата от учебника] „Украина во второй четверти XIX в.” (1939), рецензията на В. И. Пичета за „Очерки истории Украины” („Нарисі Усторії України”) под редакцията на К. Вобли, К. Гуслисти, В. Дядиченко (1942).

Историята на Чехия съдържа статиите „Чехия в X – XI вв.” (1939) и „Чехия в XII – XV вв.” (1939); [лекциите] „История Чехии с V по XVIII вв.” (1945 – 1946) и „Капиталистическая Чехия (1867 – 1914)” (1945 – 1946); фрагмент от статията за трудовете на А. Н. Ясински за историята на Чехии (1940); рецензията на В. И. Пичета за книгата на Ярослав Папоушек (Y. Papousek) „La litte pour l'indépendance du peuple tchécoslovaque” (1928) и др.

На историята на Югославия и страните, влизщи в нея (Черна гора, Сърбия, Македония, Босна и Херцеговина) са посветени редица статии, лекции и рецензии.

В изучаването на историята на държавите от Източна Европа безспорен интерес представлява кореспонденцията на В. И. Пичета с учени от различни страни през периода 1887 – 1947 г. Това са както писма на самия В. И. Пичета до А. И. Белич, И. М. Белявска (Тишкевич), А. А. Введенски, Н. С. Державин, така и писма до В. И. Пичета от В. И. Агиевич, В. И. Борковски, С. Н. Валк, В. И. Вернадски, Р. Ю. Виппер, В. П. Волгин, И. А. Воронков, М. Л. Видрин, Ю. О. Горак, Б. Д. Греков, Н. С. Державин, В. Н. Дяков, Д. А. Жаринов, В. Н. Зеленецка, А. Ф. Изюмов, Б. Б. Кафенгауз, В. Д. Королюк, И. Ю. Крачковски, Е. Н. Кушева, С. П. Мелгунов, А. Л. Нарочницки, З. Р. Неедла, Н. М. Николски, А. М. Панкратова, В. Н. Перцев, Ф. В. Потъомкин, А. А. Сергеев, А. Л. Сидоров, С. Д. Сказкин, Е. В. Тарле, И. И. Удалцов, М. Н. Тихомиров, Р. Урбанек, Н. В. Устюгов, В. Б. Шкловски, Н. Н. Щекатихин, В. К. Ящунски и др.

Освен това, например, във фонда на историка, члена-кореспондент на АН на СССР А. В. Шестаков (№ 638) се запазила стенограма от лекцията на В. И. Пичета „Великое княжество Литовское” („Великото литовско княжество”) (1938 – 1939 г.). А в състава на фонда на Отдела по история и философия на АН на СССР (№ 457) има стенограми и протоколи от заседанията на Отдела и Бюрото за 1939 – 1944 г. с изказвания на В. И. Пичета и неговите доклади „Аграрная политика бывшего польского государства” („Аграрната политика на бившата полска държава”) (1939), „Литва за последние 20 лет” („Литва през последните 20 години”) (1940), „Вековая борьба славянских народов с германцами” („Вековната борба на славянските народи срещу германците” (1941), „Богдан Хмельницкий – дипломат, стратег, политик” („Богдан Хмельницки – дипломат, стратег, политик”) (1943), „Начало колонизации Галицкой Руси” („Начало на колонизирането на Галицка Рус”) (1944). Във фонда на редакцията на списанието „Голос минувшего” („Глас от миналото”) (№ 646) се пази статията на В. Панов „В. И. Пичета „Аграрная реформа Сигизмунда-Августа в Литовско-русском государстве” („Аграрната реформа на Сигизмунд-Август в Литовско-руската държава”) [1917], а във фонда на Института по история към Комунистическата академия (№ 359) – отзивът В. [И.] Пичета за труда на Д. М. Банин „Побеги крестьян и холопов через русско-польский рубеж в XVII веке (по материалам архива Разрядного Приказа)” („Бягство на селяни и крепостни през руско-полската граница през 17. век (по материали на архива на Разрядния приказ)” [1927].

Превод: Даниела Атанасова

**ВЕЛИКО ТЪРНОВО В ПОЛЕЗРЕНИЕТО НА ПЪТЕПИСНАТА ЛИТЕРАТУРА
ПРЕЗ XVI – XIX ВЕК**
Павлина Владева

„Un voyageur doit se garder de L'enthousiasme s'il en a et surtout s'il n'en a pas.“

Повече от осем столетия древният и вечно жив град Велико Търново предизвиква заслужен интерес у чужденците и българите, които го посещават. В него природата, историята и културата са се слели в единство, превръщат го в национален символ на България. Началото на системно научно изследване на пътеписите в българската историография е поставено от чешкия професор Константин Йосиф Иречек. Книгата му „Пътувания по България“ е първата, в която пътеписната литература се поставя на научна основа. В нея той отрежда достойно място на старопрестолния Търновград.

Пътеписите са уникални литературни извори на разнообразна познавателна информация. Изследвания за пътеписната литература, свързана с града и неговите жители, са оставили: Иван Дуйчев, Иван Снегаров, Иван Богданов, Борис Яновски, Елена Дойчинова, Дарина Маркишка Мишлякова, Донка Димова, Георги Плетньов, Тодорка Драганова, Йордан Димитров, Марин Ковачев и много други.

Пътешествениците са представители на различни етноси, носители на своите национални културни модели и нагласи: българи, австрийци, англичани, арменци, испанци, немци, руснаци, турци, унгарци, французи, чехи. Различен е техният социален, съсловен и професионален статус. Голяма част от авторите са посетили града, изпълнявайки своите служебни задължения в европейската част на Османската империя. Те са дипломати, писатели, журналисти, художници, архитекти, лекари, учени, професори, изследователи, историци, геograфи, военни, духовни лица. Трябва да се отчете и немаловажният факт, че при условията на тогавашните транспортни превозни средства, пътувайки по лошите пътища в Османската империя, пътешествениците са извършвали подвиг.

Унгарецът Георг Март Рагузиум е оставил едно от най-старите описание на българските земи от XVI век. През 1598 г. град Никопол е административен център на санджак. Споменава и за Търново, който е бил столица на Второто българско царство: „В Никополския санджак съществуват следните места: Никопол, силна крепост, оградена с каменна стена и седалище на бег, по нататък Рахова Олеховице), Свищов (Суишово), Туртукай (Тетрехан) и Русчук; те лежат на Дунав. На юг от Дунав се намират: Шумен, Ески Стамбул (Константинополивечио), Разград, Трново (Тарнова), някогашна столица, Ловеч /Лунциа), Плевен (Плеуглие), Враца (Враз), Берковица и Карвuna (Хиаруен) (Миятев 1976, 27)“.

Трансильванският маджарин Тамаш Боршош пътува през 1613 г. като пратеник на трансильванския княз Габор Батори през българските земи. В своя публикуван пътепис издателят Ишван Самота споменава за отглеждането на копринената буба в Търновския край през XVII век: „най-старото известие за бубарство в България произхождало от 1640 г. и се споменавало някъде около Търново“ (Миятев 1976, 30).

„От 40-те години на XVI век важна роля в българския политически живот започнали да играят българите, приобщени към католицизма. За разпространение на католицизма в българските земи Папството създало католически архиепископи и дълго време (от първото десетилетие до края на XVII век) подготвяло всички условия за обучение на кадри и за създаване на висш клер от българи“ (Лазаров и др. 1993, 115). Първите конкретни описание на Търновград са от XVII век. Те са достигнали до нас благодарение на католическите епископи Петър Богдан Бакшев, Петър Парчевич и Франческо Стоимирович. Тримата велики българи са родени в град Чипровци и са починали в една и съща година – 1674. Учили в Италия, за XVII век са били най-образованите хора по българските земи. Те са сред малцината родолюбиви българи, които са искали да възродят българското име и да помогнат на своите изстрадали братя за политическо освобождение чрез католическата църква. Тримата са мисионери, които посещават Търново и изпращат доклади за католическата колония в града. Заслужено място в своите отчети те отделят и на средновековната българска столица, която описват в руини. Въпреки крушението на българската държавност, те напомнят на българите за

отминалите векове на слава и държат будно тяхното родолюбиво съзнание.

За Търново Петър Богдан Бакшев пише: „Не може да се опише!... „Двете крепости са действително вече разрушени / т. е. Трапезица и Момина крепост/, ала средната и най-голямата (Царевец) още стои, но и тя е полусрутена и заселена само при първата врата, а останалата част е напълно напусната. Към тази крепост води път от жива (естествена/ скала, с пропасти от двете страни, широк за две кола. Близо до първата врата скалата е разцепена така, че образува дълбока пропаст, върху която има подвижен мост. Над входа на първата има голяма кула, както и над втората и третата врата, но всички са почти съборени.” Крепостните стени, бойните кули са били порутени, а на Царевец личали съборените стени на двореца и част от зъннарниците на патриаршеската църква. Свещените развалини на българските царе сега тъпчели новозаселелите се турци. Издигала високо минарето си новопостроената джамия на Ферад бей – зловещ символ на чуждото господство” (Богданов 1968, 10).

„Тази страна изобилства с вино, понеже всичките хълмове наоколо са пълни с лозя. Като се премине една планина към изток и към запад един хълм, се разтваря едно поле и равнина, която изобилства с храни и добитък, както другите околни места; има още плодни дръвчета в лозята; риба идва от Дунава, който е един ден далеко, а в тези реки има и други риби. В този град се обработва и коприна; хранят се буби, които дават самата коприна”. След като описва католическата църква в града, Богдан съобщава, че броят на католиците възлизал на 24 души и 3 жени, всичките дубровничани. Българите имали 2 000 къщи, като наброявали 10 000 души. Същото число – 27, за дубровничаните католици в града е дадено и през 1643 г.” (Вачев 2012, 170-171).

Католическият епископ в Никопол Антон Стефанов е оставил епистоларно наследство. По време на обиколките си по българските земи този мисионер два пъти посещава Търново – през 1680 г. и 1685 г. От доклада на 22 юли 1680 г. научаваме за големия пожар, изпепелил града: „А относно нещата в Търново, макар тази година по време на посещението, епископът да не отиде лично там, но преди миналите пости се намери там точно, когато градът изгоря. А в онази част от града, където се намира нашата църквичка, спасени от огъня останаха нашата църквичка с килията, една къща на един католик и друга на един грък. Казаната църквичка е малка и хубава, направена и покрита е с дървета, има две врати и един прозорец, един олтар с икона на Мадоната и един кардинал отдолу. В противен случай ще се загуби онази хубава църквичка и ще пострада и селото Маринополци” (Примов 1993, 492).

Следващият доклад на Антон Стефанов е от 30 август 1685 г. От неговото изложение научаваме факти за града като търговски център, а така също и за селата Арбанаси и Маринополци: „В същия град Търново (може би по божие провидение, понеже беше митрополия, тетрархия, свободна и царска) се намират много почтени търговци-гърци и арменци, още повече, че на почти две мили от този град има голямо и благородно село от гърци и албанци с име на различни езици: Арбанаси, Арнауткьой, Андрохория. То държи първо място в Дакия, като има гръцки търговци, които водят търговия в Италия, Унгария, Полша и най-вече Московия. В града има също много богати арменци. Понеже нашият свещеник не е там, те в наше отсъствие извършват своите обреди в споменатата църквичка. Правилно е прочие да има един учен и благоразумен мисионер, който да може да отговаря при случай на всеки, а най-вече такъв, който умее да ръководи себе си, защото повече струва добрият пример, отколкото знанието на Аристотел. Тази мисия няма да е безплодна, защото в селото Маринополци се намират около 30-35 къщи на павликяни, а същия търновски мисионер е задължен да ги ръководи в духовните неща” (Примов 1993, 511-512). Днес село Маринополци е в центъра на Велико Търново.

През 1652 г. османският историк и географ Хаджи Калфа, минавайки през Търново, записва в своя дневник: „този град е разположен на един ден път от сам Хисарград (Разград) върху един хълм, заобиколен от градини. По средата на града се издига шестъгълна крепост от дялан камък с 5 врати. Река Янтра заобикаля крепостта като лунен кръг... Къщите са разположени край брега на реката, над която се издигат два моста - единият от тях води към север в махалата на правоверните, другият към в махалата на неверните. Тук има две бани и 8 джамии... На югоизток се издига голяма гориста планина, която на български се нарича Света Фора (Света гора), чийто дървета не се секат, за да намира добитък сянка и храни.” (Богданов 1968, 9). Така е видял през 1652 г. града Хаджи Калфа. Описанието е много правдоподобно с изключение на объркането от пътешественика на

махалите на правоверните и неверните.

Френският консул в Смирна Шарл дьо Пейсонел (50-70-те години на XVIII век) публикува през 1787 г. книгата си „*Traité sur le commerce de la Mère Noire*”. В нея дипломатът е събрал информация за стопанската политика в балканските земи, полезна за френската търговия. Съдържа сведения за износната търговия от българските земи, превърнали се в доставчик за Цариград и за някои европейски страни. Както през Средновековието, така и през XVIII век воськът е основен продукт, който се изнася от българските земи. В дългия списък на градовете-производители на първо място е Търново: „От България се изнася огромно количество воськ. Той е жълт великолепен по качество. Продават го чист, без фирмата. Цената му е 38-42 пари оката според годината. Главни места, откъдето го събират е Тернови, Ямболи, Плевна, Ниеболи, Систов, Русджук, Тутракан, Силистрия, Преват, Базарджик, Айдос, Загара, Казанлик, Чирпан, Шумла и Разград” (Цветкова 1975, 308).

Арменецът Минас Пъжъшкан (1777-1851) е роден в Трабзон, Турция. Става свещеник – член на арменската духовна конгрегация на мъхетаристите във Венеция през 1804 г. Бил е учител в град Кара (Белогорск, Украйна). Владее 6 езика. Автор е на изследвания, пътеписи, учебници, и днес ценни извори по арменистика, история, география, етнография, педагогика, музика. Книгата „Пътуване към Полша и други страни, където живеят арменци – преселници от Ани” е публикувана през 1830 г. В пътеписа си за Търново от 1804 г. авторът телеграфно и пристрастно описва града, търси в него арменските колонии, тъй като целта на неговите пътувания са арменските бежанци, установили се в различни страни. Представя демографския вид на населението: турци, българи, гърци, малко арменци. „Великолепен многолюден град. Има големи обществени сгради, гостоприемници за търговци и джамии. Тук живеят много българи и гърци и в града се намира седалището на главния митрополит на всички българи, които имат осемнадесет църкви. Тук арменците са малко, но имат красива църква. Този именит град притежава шестоъгълна крепост с пет порти, построена направо върху скалите. Крепостта е оградена от приток на река Дунав. На върха на планината се издигат четириъгълни кули” (Ормаджиян 1984, 185).

Арменецът Хугас Индиджан през 1806 г. в 6 том на пътеписната си историческа география акцентира, че градът е търговски център: „Търново, наричат го Кючук Стамбол (Малък Цариград), населението му е от турци и гърци (да се разбира българи б. а.), които живеели в големи къщи и са известни като търговци. В града става панаир на 24 април и 29 септември” (Ормаджиян 1984, 147).

Прочутият пътешественик – каталунецът Доминго Бадиа и Леблик (1766-1818), е поизвестен под името Али бей ал Абаси. Затова са го смятали за знатен арабски принц. Бил е арабист, картограф, занимавал се и със специални задачи. През 1807 г. в Истанбул е пред разкриване. Той избира отчаян маршрут за бягство през България към Букурещ. Загадъчният испанец случайно и по принуда попада през декември 1807 г. в България. През 1812 г. пътеписът му е отпечатан във Франция. В него той лаконично споменава за преминаването през града: „На 17 декември Али бей минал през Дероба (Дряново). и след пладне пристигнал в Теранова (Търново) – селище, разположено по склоновете на два големи хълма. Пресича го доста пълноводна река и е оградено с ров и с невисока крепостна стена. Там видял много градини и лозя, покрити пазари и няколко къщи с красив външен вид. Ала всичко било покрито със сняг и сезонът бил неподходящ за наблюдения” (Николов 1984, 36).

Френският дипломат Мари-Луи-Жан Андре-Шарл виконт дьо Марселюз (1795-1865) преминава през Търново през 1816 г. В пътните си бележки споделя за разказаните му митове и легенди, свързани с древния град: „На 8 ноември вървя дълго покрай влажните брегове на реката Янтра, древния Ятрос, който се образува от водите, идещи от Балкана, напоява столицата на Северна България и отива да се влече в Дунава. Влизам обратно в Търново – седалище на българските царе и после на някои независими патриарси. Коларят ми обръща внимание върху планините, опасващи града, и големите гори, незасегнати от дърварите. Там всред реки от мляко живеят старци, вещи в магьосничеството, и вълшебници, чиито страшни чудеса той (коларят) mi разказва...” (Цветкова 1975, 90). Разказът на благородника показва ролята на ферманите в Османската империя и привилегиите, които те са давали на своя притежател и значението на бакшиша в Ориента: „В търновския хан, където престоях един час, ме очакваше съвсем изискан прием. Заведоха ме в един

изящен къошк, украсен с дивани, покрит с красиви брусенски тъкани. Веднага ми сервираха едно след друго дузина много подбрани турски ястия. Най-сетне, когато поисках да разбера всичката тази благосклонност, ми отговориха, че моят ферман задължавал началника на пощата да нахрани пътника и че не дължа нищо. Бях толкова повече изненадан от този царски обичай, понеже не бях и подозирал, че имам привилегии. Освен това управителят на търновския хан не изгуби от това, че бе точно изпълнил смисъла и съдържанието на върховното разпореждане. Бакшишът бе съразмерен с неговия прием” (Цветкова 1975, 90).

Пътните бележки „Пътешествие от Москва до Константинопол в годините 1817, 1818” на английския лекар, възпитаник на Оксфордския колеж Крист Чърч, Уйлям Макмайлъл са отпечатани през 1819 г. През 1829 г. той е извънреден лекар на английския крал. Англичанинът споделя своите впечатления за уникалния маршрут през българските земи: Русе-Търново-Шипка-Казанлък-Одрин. Пише, че преминаването през река Янтра било много трудно, тъй като била пълноводна. Той влиза в града откъм Дервент през дървена порта. Англичанинът е удивен от необикновената панорама, разкриваща се пред неговите очи, но не пропуска нередностите на улиците: „Къщите, построени до самия край на стръмни скали, висят над стремителното течение на реката, която се вие през един затворен и опасен проход. Заобиколен от всички страни с планини, градът се изправя едновременно горд, опасен и красив. Улиците, лошо павирани, бяха изключително мръсни и на много места затъмнени от дървените издатини, изпъкващи от срещуположните къщи, строени, каквът е обичаят във всички турски градове, така, че почти се допират една до друга на върха” (Тодорова 1987, 553).

Руският славист Юрий Венелин (Георги Хуца) (1802-1839) е първият, който привлича общественото мнение в Русия върху съдбата на българския народ. Той съставя първата научна програма за събиране на етнографски материали по българските земи. През 1830 г. посещава средновековната столица на България: „Местоположението на Търново е неравно, трънливо, както казват българите, от което е произлязло названието на града. Янтра, която тече от Балкана по долина, се допира до възвишение със скалист хребет, преминаващо на североизток в кръгловат скалист хълм, на чийто връх се намира крепост, образувана от природата и човешкото изкуство... Броят на жителите на Търнов навсярно стига може би над 20 000 души, от които 12 000 българи, 7 000 турци, 1000 всякакви други. За това Търново и днес след София е от най-големите градове на дунавска България. Някога като столица Търнов стигал до 70 000 жители. Днес робството, разоренията, чумата, не са могли да подкрепят „състояние на града” (Анчева 1992). Юрий Венелин може би е първият учен, който свързва името на средновековната столица с легендата за растението „трън” и я въвежда в научно обръщение. Той искрено съчувства на търновци и посочва причините за демографското състояние на града, но цифрите не са достоверни.

Френският учен Ами Буе преминал през българските земи през 30-те години на XIX век. Неговите пътни бележки свидетелстват, че турците са разрушили всичко, което е свързано със столицата на Второто царство, за да се забрави и да не напомня, че някога е съществувала българска държава: „Този град, древната столица на България, наброява около 12 000 жители, повечето българи. Той е построен изцяло амфитеатрално по склоновете на варовикови-кредови възвищения и както другаде в Турция, повечето от мюсюлманите бяха предпочели горния, отколкото долния край на града. Там те бяха разрушили всичко, което можеше да напомни за българската народност, защото знаеха, колко възпоминания още са свързани с тази древна царска столица” (Снегаров 1977, 115).

Немският фелдмаршал Хелмут Карл Бернард граф фон Молтке (1800-1891) през 30-години XIX век е началник на генералния щаб на пруската армия, една от големите личности на своето време. През 1837 г. Хелмут Молтке посещава град Търново, придружавайки султан Махмуд II в турско-прусия поход в Европейска Турция. В писмата до съпругата си той споделя задоволството от пребиваването си, а неговото описание е едно от най-възторжените в пътеписната литература за града – в духа на европейския романтизъм. Немският военен пише, че не е виждал „по-романтично местоположение”, „по-фантастична скала”, „по-живописно”, „по-уютно място”: „Доста преди Търново жителите вече са се строили в шпалир от двете страни на пътя; местната стража се е явила в пълно парадно оборудване, а гръцките жени заемаха плоските покриви и тераси, за да зърнат своя властелин. Никога не ми се е случвало да видя по-романтично местоположение

от местоположението на този град. Представете си тесен планински пролом, в който Янтра е издълбала своето дълбоко ложе между отвесните песъкливи стени и фантастично се вие в него подобно на змия. Едната от каменните стени, окръжаваща долината е изцяло обрасла с гора, а на другата е разположен градът. Посред долината се възвисява конусообразна скала, образуваща природна крепост. Реката я обгръща подобно на остров и тя се съединява с останалата част на града само посредством природна преграда с дължина двеста и височина десет фута. Никога не ми се е случвало да видя по-фантастична скала и тъй като моят повелител отиде днес в джамията, възползвах се от свободното време, за да се запозная с местността и да я картографирам... Не можете да си представите нищо по-живописно от опознанията от мен тукашен гръцки дом. Въобще аз съм пристрастен към неправилните сгради, чийто план е начертан от необходимостта..." (Клисаров 1969, 115-116).

В книгата „Константинопол и живописната местност на седем църкви в Мала Азия“ на английският пътешественик Томас Аллом (1841) градът е представен в романтична светлина, а фантазията на автора го оприличава на „лястовиче гнездо“: „Неговото положение е твърде забележително. Вижда се долу като едно лястовиче гнездо, увиснали на удивителни канари. Пътникът, който се движи по горните части на града, ако броди из улиците, проточили се поиздигнати тераси, гледа надолу, от замайваща височина провираща се дълбоко някъде път, който се губи от очите му в неизмерима пропаст“ (Анчева 1994).

Френският писател и професор по литература Сиприен Робер обнародва двутомнния си труд „Les slaves de la Turquie“ през 1844 г. с непосредствените му наблюдения от годините, когато пребивава сред славяните от Европейска Турция. Сиприен Робер вижда руини и жалки останки от църкви и манастири на славния никога столичен град, напомнящ за Киев и носещ цивилизация в Московското княжество. Ученият се учудва как „бедните българи“ след толкова столетия са успели да съхранят неговата сакралност: „Населението на този знаменит град е намаляло на 10 000 души. Разположен на Янтра и заобиколен от лозя, липи, диви круши и от „зеленеещи пропasti“ Търново имал „возхитителен изглед, който напомнял изгледа на Киев, „светият град на първите руси.“ Обаче в Търново, „светия град на българите“, не е останало нищо от палатите на техните царе и от катедралата на патриарсите. Сегашната митрополитска църква едва може да се сравни със селски храм. Многобройните манастири, които се забелязват по хълмовете на околността, са само жалки купища от хижи. От могъщото Търново от Средните векове, чиито търговци и монаси носели цивилизацията и търговията чак в сърцето на Московията, едва ли е останал спомен. При все този град е предмет на суеверен култ на бедните българи. Те идват тук на поклонение и техните песни славят винаги нейната Света гора, чиито тайнствени гори крият духовете и сенките на древните царе (269-270). (Снегаров 1977, 363-364).

Книжовникът и борецът за църковна независимост Неофит Бозвели (1785-1848) в „Плач бедная мати Болгарии“, „Славяноболгарское детеводство“ казва за средновековната столица на българите: „Терново или Тринова града, е бил царствущий град – столнина на българските царе, и всред Болгарията е... (Град Тирново) естественно каменно-заграден, (на) стръвно място разположен, край него тече Етра, с прекрасни и добропорядочни торги (чаршии) и странноприятелища (ханища), обряден. Главноместната торговина е коприната. Има жители до 25 000, из които до 1 200 фамилии са болгари, прочиите са турци“ (Гюрова 1969, 37-38). През XIX век доброкачествената сурова коприна е значително търговско перо за град Търново и неговите околности и заема първостепенно място в неговата износна листа. В много от пътеписите авторите ѝ отреждат заслужено място.

Писателят Найден Геров (1823-1900) обрисува през 1846 г. града като в детската приказка. Развълнуван, той си спомня славните времена на Второто българско царство и разсъждава, че заради хубостта си Търново заслужава и трябва да бъде столица на България: „Кога влизах в Търново, чинеше ми ся, че гледах града като през многогранно стъкло, през което един предмет ся види като многа, разсипани навъсъде и с различни видове. Като завъртиш стъклото, и всичките мними предмети се изменяват, тъй и като пристъпиш една стъпка. Търново ся показва с нов вид, по-хубав, по-чуден. Ако и да не му достигат много работи, които са потребни за един град търговски, Търново по местоположението си плаче да бъде столнина за цар, любител на изрядното (изящното) за да стане нещо баснословно. Отгдeto погледнеш, да му ся ненагледаш на хубостта... Към север на Янтра, нагоре, къщите идат една въз друга, като стълба, и достигат до един връх, от там ся претурят пак

надолу, по едно стръвнище, до река... в празник почти всички търновци и търновки излизат да ся проходят по лозята. Аз обаче не можех да ида и там, и на Трапезица, а предпочетох последното, по-добре пожелах да помесля за преминалoto нежели да видя настоящето" (Гюрова 1969, 77).

През 1861 г. руското посолство в Цариград иска да разкрие свое ново консулство. Изборът е между София, Търново и Русе. Поискан е съветът на Найден Геров, който в своя доклад от 25 ноември 1861 г. пише, че в София народът бил по-прост, но единодушен, докато в Търново и Русе нямало съгласие по обществените въпроси, което той отдава на западната пропаганда, за да стигне до извода: „Затова в Търново консулството е нужно и полезно. Търново, освен своето историческо значение, има и това преимущество, ако се открие тук консулство ще може от него да се действува в околните окръзи, които ще бъдат наводнени от чужденци, ако се започне строителството на ж. п. линия от Варна за Русчук" (Плетньов 1985, 144). Руското консулство в Търново е открито през 1861 г., посрещнато с въодушевление от гражданите. То е признание за мястото на града в исторически и обществен план в границите на българския ареал. За съжаление просъществува само две години, тъй като със създаването на Дунавския вилает консулството се премества в Русе.

По време на Кримската война генерал Хуан Прим-и-Пратс (1814-1870) и испанска военна комисия пресичат два пъти българските земи през 1853 г. и 1854 г. В доклада за пътуването наред с другите военни сведения е отбелязано, че градът има важно стратегическо значение в една бъдеша война, като важен транспортен център между Северна и Южна България: „Град Търново... с 12 000 жители заслужава обстойно проучване и внимание от гледна точка на възможното му използване по време на война като укрепен аванпост и изходна база за преминаване на планинската верига през Шипка" (Николов 1984, 40).

Немският професор, историк, географ и пътешественик Хайнрих Барт пътува през 1862 г. в европейска Турция по маршрута: Русе – Търново – Габрово – Казанлък – Пловдив – Самоков – Прилеп – Битоля - Солун. През 1864 г. е публикувано „Пътуване във вътрешността на европейска Турция." Изследователският метод на Хайнрих Барт е комплексно изучаване на природните обекти в неразривна връзка с населението. Книгата му става ценен справочник за руските военни по време на Руско-турската война от 1877-1878 г. Наред с топографските измервания той оценява Търново като изключителен град по своите природни забележителности и го сравнява с немски градове: „Змиевидната клисура, прорязана от Янтра във Варовиковите Балкани, може да се сравни с извивките на Елба при Кьонигщайн и Лилиенщайн, и ако човек си представи тия две скали централната част на един и същи град, то може да се получи картина, напомняща Търново. Този град си заслужава труда човек да се запознае с него по-отблизо, отколкото са правили досега даже учени географи и ориенталисти" (Яновски 1982).

Хайнрих Барт посочва, че от 1186 г. Търново е бил политически и духовен център на българите. Оправдва мнението на западноевропейците, че българите живеят само в Северна България. Търново е населено, с малки изключения, само от християни. „А българите, въпреки че са от няколко века политически унищожени, наброяват около пет милиона души и представляват основното население на европейска Турция" (Яновски 1982). Обобщава, че днес Търново е център на първия епископ, че е развит икономически. Градът е политически център, тъй като в него има консулства на Франция, Австрия и Русия. Немският учен отнася със себе си отлични впечатления и накрая красноречиво заключава, че в бъдеще няма да се доверява на чужди мнения, а ще се ръководи единствено от своите лични впечатления: „След посещението на това оригинално място, аз започнах да се разпореждам за по-нататъшното пътуване. Досега се ръководех от чужди нареддания и виждах сам онова, което ми показваха... Сега аз сам избирах местата... така, че излязох от града с по-приятни чувства, отколкото чувствата, с които бях пристигнал" (Яновски 1982).

През 1865-1866 г. публицистът и издател на първия вестник „Български орел", Иван Богоров предпремя пътуване за проучване възможностите на българските градове за стопанско развитие. Пътните му записи „Няколко дена разходка по българските места" са публикувани във вестник „Турция", брой 1. През 1865-1866 г. пише за Търново: „То е разположено на твърде стръмен каменлив бряг, който от върха до най-долу, дори до реката е накичен с къщи една върху друга наставени също като, че ли са керемиди на покрив" (Богданов 1968, 59).

През 1871 г. Феликс Каниц акцентира на изключителната панорама: „Местоположението на Търново, преплетено от Янтра е поразително изненадващо" (Богданов 1968, 9).

Учителят по рисуване Ярослав Ирасек е първият от чехите, посетили България през 70-те години на XIX век. Бил е в нашата страна през 1871 и 1873 г. В списание „Светозор“ през 1874 г. публикува пътеписа си „Картини от пътуването ми в България“, в който споделя с чехите своите приятни спомени за романтичния вид на старопрестолния град. Говори за славното минало и останалите руини, за поминъка на населението, за панаирите и неговите родолюбиви жители. „Търново, главният свидетел на страдалческата история на българските светски и църковни владетели, е забележително с вълшебното си месторазположение. Река Янтра тук образува полуостров, на чиято височина се намирало седалището на българските царе – сега на това място царуват лопенът и дивата смоковница... Населението не надхвърля тридесет хиляди души и се препитава от земеделие, търговия и занаятчийство, сред занаятите първото място държи коларството, което със своите мащаби добива почти промишлен характер. Доста развито е и копринарството, а в близкия Маринопол се намира фабрика за предене и тъкане на коприна. В Търново има и градска градина, където търновчани привикват към бирата... Търновчани са с много будно национално съзнание и са готови с кръвта си да осветят своята любов към отечеството. Краткият ми престой сред тях завинаги оставил у мен приятни възпоминания. В Търново освен всичко друго ежегодно се провеждат панаири, за които се събират много хора от околността, облечени в най-различни носии“ (Бехиньова 1984, 23-24).

Джеймс Бейкър е подполковник от английската армия, участва в Кримската война. Посещава Индия, Монголия, Иран и други екзотични страни. Авантюристичната му натура го довежда през 1874 г. в Османската империя. Целта на пътуването му е да закупи имение. Той прекосява и българските земи на кон, като се среща с много мюсюлмани и християни. Плод на собствените му наблюдения е книгата „Европейска Турция“ (1877). Той е представител на традиционната английска политика за запазване целостта на Османската империя. Неговите положителни оценки за управителя на Търново Хюсеин паша и представите му, че и в бъдеще империята може да бъде просперираща, са красноречив пример: „Търнова заема едно много силно стратегическо местоположение, но предимствата на естественото и укрепление въобще не се използват. По-рано е бил столица на българските царе, след като те били изтласкани северно от Балкана, и от военна гледна точка сигурно е представлявал много сила позиция. Близките околности са осияни с красиви лозя, градини и вили, които му придават европейски вид. Център е на санджак или лива. Посетихме управителя – Хюсеин паша, който бе чудесен делови човек и не щадеше силите си в работата. Постоянно известно време в съда и реших, че ако управлението навсякъде в страната бе като в Търнова, Турция скоро би се превърнала в преуспяваща държава, но подобно на всички турски управители в наши дни и той бе „преместен“, преди да успее да се залови здраво за работа. Хановете в Търнова са грамадни и претенциозни, но толкова лоши, че трябаше да наема една къща сред лозята, за да прекарам втората нощ. Човекът, който се грижеше за нея, ни осигури отлична вечеря и вино, а на сутринта – чудесна закуска и цялата сума за ползването на къщата, храната за мен, Брофи и заптието, което ни придружаваше, възлизаше на тридесет пиастри – около пет шилинга“ (Бейкър 1994, 211-213).

Френският журналист Луи Клодион е представител на Първия френски илюстрован седмичник във Франция („L'illustration“). От май 1876 г. до март 1878 г. изпраща кореспонденции за Априлското въстание 1876 г. и Руско-турската война 1877-1878. Отпечатана е и гравюра с текст: „Тирнова – градът, който показваме, е старата столица на България и седалище на патриарха. Разположен на река Янтра недалеч от Балкана, в него живеят около 30 00 души. Строен методично, той е в подножието на един пресечен конус, който обгръща реката и на чийто връх се намира крепостта. Вляво на нашата рисунка се вижда църква с две кубета, до която е патриаршията, а в средата, увенчана с минарето си, е Сараджджамия. Няма и следа от дворците на старите български царе. Ще припомним, че първите руски войски влязоха в Тирнова в началото на юли.“ (Василев 1988, 109).

Руско-турската война 1877-1878 г., освобождението на Търново и приемането на Търновската конституция са най-значимите събития за града и страната през XIX век. Чрез вълнуващите репортажи на руските, испанските, френските и чешките кореспонденти можем да възстановим облика на Търново и неговите жители през паметния юли на 1877 г., когато градът е освободен от руските войски и българските опълченци. Записките, дневниците, мемоарите на генерал М.

Газенкампф, Княз Алексей Церетелев, Ф. М. де Прерадович, Павел Пясецки, М. П. Фьодоров са ценни свидетелства за военното време, запечали в своите страници възкръсването на старата българска столица за свободен живот. Военният кореспондент и художник М. П. Фьодоров влиза в Търновград на 7 юли 1977 г. с предния отряд на генерал Гурко. Акредитиран е от вестник „Русские ведомости“. „Иллюстрированная хроника войны“ отпечатва неговите репортажи от България: „Търново – старата столица на България“. Със съчувствие и ясна представа за значението на града като исторически, стратегически и морално-политически център на българските земи той свидетелства: „Освен своето стратегическо положение, този град има и нравствено значение. Търново - това е българският Цариград, майка на българските градове, с които е свързана цялата светла епоха от историята на българската държава и всички спомени за хубавите и щастливи дни на народа-мъченик“ (Димова 1978, 12).

Според М. П. Фьодоров в България няма друг град с такъв чародеен вид като Търново. Обрисува жилищните квартали на християните и мюсюлманите: „Къщите са подредени така, че вторият ред виси над първия и така продължава до самия гребен. Улиците са толкова тесни, че от балконите и трегерите едва прозира небето, а при среща на две малки каручки те едва се разминават. Градът се състои от християнски и мюсюлмански квартали и още един, където населението е смесено. Християнският квартал се издига на левия бряг на Янтра, в западните покрайнини на града. Къщите са малки, ниски, улиците тесни, църквите почти не се забелязват. На изток все по левия бряг на Янтра се е разпространил всред прекрасни овошни градини мюсюлманският квартал... От джамиите забележителна е Куршум джамия. Великолепен стариен мост води на десния бряг на Янтра към развалините на Царевец, бившата резиденция на българските царе, намиращи се на високия хълм, в подножието на който се е разположил вторият мюсюлмански квартал, по нищо неотстъпващ на този от левия бряг. Тук е издигната Хисар-джамези джамия, построена преди 450 години от Челеби в знак на поробяването на българското население“ (Димова 1978, 12). Кореспондентът съобщава и за манастирите „Св. Троица“ и „Св. Преображение“, за фабриките в околностите на града, за бубарството като основно занятие на трудолюбивите търновци.

През 1885 г. в Санкт Петербург в списание „Вестник Европы“ са отпечатани спомените и очерците „На война“ на Александър Верещагин, доброволец в Руско-турската война от 1877-1878 г., по-малък брат на художника-баталист Василий Верещагин. Твърде необичайно е неговото сравнение на града и околностите със „скален казан“: „Най-после се показва и Търново. Какво удивително странно разположение има този град. Също като огромен скален казан, по краищата на който са наредени бели къщи с разнообразна форма и с червени керемидени покриви. Долу наслед града, някъде дълбоко блести тясната и бърза Янтра.“ (Вълов 1997, 242)

Писателят Всеволод Крестовски е кореспондент на „Правителствен вестник“. В очерците му „Двадесет месеца в действуващата армия“ той отделя място на средновековната българска столица. Изкачва се на Царевец, тънеш в развалини. Пише за разрушените дворци, църкви и кули и издигащите се на тяхно място турски къщи и джамия. Живописният квартал „Варуша“ се запечатва в полезрението му: „Пак в западна посока, но по-близо до наблюдателя, се издига възвишението „Орел“, съединено с доста наклонена седловина с твърде висок хълм, по чийто южен склон се разстила във вид на амфитеатър гъсто населения християнски квартал. Неговите тесни и криви улици са плътно застроени от дву- и третажни къщи, предимно в източен стил, с чардаци, балкони и еркери, като горните етажи се издават по-малко един над друг. Над всички тези постройки, изпълнени с лавки, занаятчийски работилници, магазини, гостилиници, странноприемници... се издига полуесферичният купол на Кирило-Методиевия градски събор, близо до който се намира домът на търновския епископ.“ (Кожухарова 1986, 388).

През 1880 г. в списание „Русский вестник“ е публикуван дневникът на полковник Михаил Греков „По долините и върховете на България“. Преминал през града с победния марш на освободителите, авторът е запечатал реалната действителност. Очарован е от неповторимия вид на Търново, но в същото време е разочарован от тесните неудобни улици, възпрепятстващи движението: „Каква живописна местност! Целият град е разхвърлян по скалите: той е красив през деня, но нощем, когато всички прозорци засветят с безчислени огънчета, е още по-прекрасен! Струва ви се, че гледате великолепна илюминация от някакъв амфитеатър. Затова пък улиците са отвратителни: по най-широката едва може да премине един екипаж, а за идващ насреща няма

място и се налага да бъде разпрегнат – иначе е невъзможно да се разминеш.” (Вълов 1997, 55)

Чешкият писател д-р Сервац Хелер е представител на пражкия ежедневник „Народни листи“. Акредитиран е към Главното командване на руската армия по време на Освободителната война (1877-1878). Написва възторжени редове за живописната търновска панорама, обхванат от нейното великолепие „най-красива от всички градове в Европейска Турция“. Вечерта в неговите очи изглежда като вълшебна ориенталска приказка: „Градът, разположен по стръмнините на варовиковите скали, чак до самите им върхове, изчезваше винаги в тъмнината, но скоро в мрака проблясваха хиляди жълтеникови светlinи, като че ли арабски илюзионисти са устроили илюминация. Тук изникващето от непрогледната тъмнина, няколкостотин стъпки над долината, грамаден конус, посыпан от върха до основата с искрящи звезди, крепост построена от искрящи фенери – това е вечерният образ на Търново. Перото е неспособно да опише неизмеримото му очарование“ (Анчева 1984, 2).

Испанският писател Торкуато Тараго-и-Матеос с много топлина пише, че по време на османското владичество старата българска столнина е символ на патриотична българска гордост, огнище на надежди и упование за бъдещето: „Търново е живописен стар град, обграден от исторически и романтични спомени. Столица на древните български царе, център, в който православните патриарси са имали голяма духовна власт, за поробения народ Търново още е огнище на надеждите му и спомен за славното му минало. В страна, където националният дух е изтерзан, но не забравен и мъртъв; в страна, чийто легендарен народ черпи сили от миналото, е естествено Търново да въплъща всичко, което българинът най-силно люби“ (Николов 1984, 96).

Освободителната война представлява голям интерес и за испанската общественост. Художникът-кореспондент Хосе Луис Пелисер (1842-1901) е представител на списание „Илустрасион Еспаньола и Американа“ по време на Руско-турската война (1877-1878), акредитиран към щаба на руската армия. Оставя великолепни военни гравюри. От правдивите му репортажи лъжа идеята за свобода и независимост, любов към славянството и обезправените българи. Той съобщава на испанските читатели за първите вълнуващи дни на свободата: „в Търново е сърцето на България, градът на славните български царе Иван-Асен и Иван-Шишман, великият княз, свитата му и придружаващите го войски бяха посрещнати с въодушевление, по-голямо от което човек не може да си представи – буквално ни засипаха с цветя“ (Николов 1984, 96).

Испанският журналист Сатурнино Хименес е акредитиран от мадридското списание „La Academia“ към щаба на руската армия по време на Руско-турската война (1877-1878). Научава четири балкански езика, сред, които и български. Обикнова нашата страна и нейната природа и я описва в своите репортажи. Като прям очевидец описва подробно току-що освободения от русите град Търново. Живописната възрожденска атмосфера се разкрива пред испанските читатели като на филмова лента: „Улиците са тесни, но изключително самобитни. Издадени стрехи, ниски порти, остьклени чардаци, защорени прозорци – донякъде джамльк, после балкон с дървени капаци, по тънките летви на щорите пълзят утивни растения, разноцветни тухли, причудливо боядисани стени, дюкяни, издигнати на метър от земята и широко отворени като театрална сцена.“ (Николов 1984, 123).

С рядката си наблюдателност Сатурнино Хименес подбира най-интересното. Представя детайлно местоположението и архитектурата на града като голям познавач и естет. „Вижда малка долина, пресичана от Янтра и заобиколена от прелестни възвищения. Изкачва се на едно от тях – и ето го Търново, разстало се амфитеатрално от билото на хълма до брега на реката. Отсреща, на равното – село Марианополи с лагера на главната квартира. Тръгне ли обаче на изток и заобиколи ли друг един хълм, каква вълшебна промяна става в пейзажа! Търново се разгъва като дълга хартиена лента и човек открива два или три хълма и още толкова долини, заселени от сгущени едва до друга къщи. Не един това са четири града, разделени от киприските иззвивки на реката и свързани с няколко моста. Първата долина е градската част, обитавана от българите. Едноединствено минаре се извисява сред сградите и сякаш предизвиква срамежливите православни кубета“ (Николов 1984, 124-126).

Хименес описва и джамията Гази Фируз Абдулах бей на Царевец в близост до царския дворец. Тя е първата мюсюлманска култова сграда, построена след завладяването на столицата през 1435 г., и забележителна със своята архитектура: „Най-хубавата от всички джамии – по нашему би била архиепископската, защото явно се ползва с първенство пред останалите – е разположена

на най-високото място в турските квартали. Тя е с елегантна конструкция в чист арабски стил и завършва с огромен похлупак, който в мохамеданска архитектура играе ролята на купол. Балконът на минарето, не е каменен, а железен, и по него личат изящни рисунки” (Николов 1984, 124-126).

На 10 февруари 1879 г. в Търново в най-красивата и голяма зала на бившия турски конак е открито Учредителното събрание. Това знаменателно събитие привлича вниманието и интереса на чуждестранните кореспонденти. Журналистът Еусебио Мартинес де Веласко информира испаноговорящата аудитория за започването на работата на Учредителното събрание 1879 г., за националния флаг на новата държава, възкръсната след пет века забвение на европейската карта: „Известно е, че след няколко отлагания, на 22 февруари бе открит българският парламент под председателството на княз Дондуков-Корсаков. Князът произнесе реч, в която изрази радостта си, че вижда събрани членовете на първото народно събрание на свободна България. Те трябва да обсъдят основните положения на една конституция, която да гарантира институциите на новата държава. Българският парламент заседава в сградата на бившия конак, построен по времето на турското владичество. За церемонията тя била украсена със знамена в ярки зелени и червени багри, които съчетани с бяло, представляват националните цветове на новото Княжество България” (Николов 1984, 168).

Унгарецът д-р Бейла Ерьоди е преводач от Австро-Унгария, който работи при строителството на източнорумелийската железница. В кореспонденцията си от 9 март 1879 г. до вестник „Вашарни Уй” той лаконично съобщава за първия български парламент – Учредителното събрание, което легитимира началото на парламентарния живот на княжество България: „Един от най-красивите градове на България е някогашната столица на българското царство... В Търново заседава българското народно събрание, което е призвано да приеме конституцията на новото княжество” (Радев 1974, 14).

Константин Йосиф Иречек живее в България през периода 1879-1884 г. Той пръв създава интерес към пътеписното богатство на чуждите пътешественици, минали през българските земи. Пътеписите му „Пътувания из България” са извор за българската география, история и етнография. През 1883 г. чешкият професор разкрива неповторима панорама: „Най-после покрайнината се отвори и ето пред нас нощна картина със съвършено магически ефект! Стори ми се, като че непосредствено под звездното небе на известна далечина бе окачена във въздуха огромна продълговата мрежа в трептящи светлини, които чудно бяха разположени нагоре и надолу и при всяко завиване на шосето променяха своето положение като игривите искри на блещулките...” За уникалното разположение на града Константин Иречек прави извода: „Търново в Европа е истински уникум по своето местоположение... Всички пътешественици били изненадани не само от живописността, но и от оригиналността на цялата покрайнина: трапезоподобни скалисти тераси, отделени като острови една от друга, сиви отвесни спускове без живот и растителност и между този лабиринт от природни акрополи чудно се извива сребърният пояс на Янтра... в цяла Европа няма нищо подобно. Градовете, разположени в речни завои, като Берн или Верона лежат ниско и нямат толкова скалисти акрополи и чудни завои и кривини” (Иречек 1974, 199-302).

Журналистът Йозеф Якуб Тоужимски (1848-1903) се интересува от проблемите на славянството. За него България е „вълшебна страна, за каквато се разказва в старите легенди”. Плод на впечатленията му са пътеписните очерци „Из пътуванията ми в България”, публикувани във вестник „Народни листи”. През 1885 г. е отпечатан пътеписът му „В Търново”. Обективно и подробно представя пред чешката аудитория тогавашния Търновград с неговата архитектура, историческо минало, занаяти, търговия. Емоционалният му разказ му е издържан в тона на европейския романтизъм: „Прочутото някога седалище на българските царе „търновският Цариград”, „кралицата на градовете”, „царската звезда”, „най-славният град след Цариград” – както угоднически са величаели византийците българската столица край Янтра – сега се простираше пред мен в цялото си великолепие и изненадваща по размери площ.”

„Пътят навлиза в Търново откъм Орловец на запад, пресича планински скат и се проточва малко по-ниско от градския хребет в източна посока. Хребетът се спуска към изток малко по-ниско, после се издига нагоре и след един тесен провлак се разширява в кръгообразна стръмна височина и Янтра – долу се извива като сърп около нея” (Бехиньова 1984, 180-182). В емоционалния разказ на

чешкия журналист се сливат истини и легенди за българската столица през XII-XIV век. Той вижда и перспективите за бъдещото градоустройство: „Това е същият Царевец, на който се е извисявала преди векове гордата мощ на българските царе, от него Асеновци са владетели на шир и дълъг по Балкански полуостров и над три морета – Черно, Егейско и Адриатическо. На север от Царевец, от другата страна на Янтра се издига друго заоблено възвишение, поотделно, без връзка с околните върхове. Това е Трапезица, където някога също се издигали отвесни крепостни стени, дворци, седем църкви, и която е била свързана с Царевец, чрез смело конструиран висок мост извит като дъга над Янтра. От онези далечни времена Трапезица запазила само името си, крепостите и църквите са изчезнали, а отдалеч не се виждат и развалините им” (Бехиньова 1984, 180-182).

Тоужимски описва много подробно търновската чаршия и показва града като важен търговски център в Северна България: „Улиците на града са тесни, само по две от тях можеш да минеш с файтон – едната минава през града от запад на изток, а другата води от нея към Марино поле... На пазара може да се намери всичко: има и кожари, и шапкачи, магазини със съвременни или народни български текстилни стоки, магазини за солена риба, маслини, сиренета и други, книжарски лавки, обущарски работилници, шивашки работилници, дюкяни за грънчарски стоки, порцелан, всякаакви железни изделия, оръжия, има и сарафи, че дори и адвокати.” (Бехиньова 1984, 180-182).

Своите симпатии не крие и друг чешки пътешественик, Йозеф Антонин Ворачек, откривено изповядва своето специално отношение към женския пол: „за малко да се провиня, забравяйки да спомена за търновки - от някогашната царска столица Търново. Те винаги се стараят да изпъкнат с гордия си дух и донякъде надменното, аристократично държание. Макар и в България да няма дворянство, аз бих ги нарекъл български дворянки. Съжалявам, не ще мога да кажа по няколко думи и за останалите, но се надявам да ми простят, познавайки техния прям и сърден характер” (Бехиньова 1984, 135).

В пътеписните си бележки (1885) румънският епископ Мелхиседек отделя специално място на търновската архитектура, впечатлен е от красивата сграда на бившия турски конак, дело на самобитния майстор Колю Фичето. „Къщите изглеждат построени една върху друга и нощем представляват красива панорама, целият склон на хълма от горе до долу е осветен от светлините на къщите. Един руски пътешественик е уподобил Търнов на царевичен кочан, защото къщите са разположени една върху друга както зърната на кочана. Разбира се, улиците са така тесни, и побират само една кола” (Младенова 1982, 172-173).

И чуждите, и българските пътешественици, посетили Търновград през периода XVI-XIX век, са единодушни: величието на средновековната столица Търновград е в сърцето на българина, то живее в него и се предава от поколение на поколение.

ЛИТЕРАТУРА

- Анчева 1984: Р. Анчева. Спомен за търновския лагер. - В. Борба, 27, 1984, 2.
- Анчева 1992: Р. Анчева. Юрий Венелин за Велико Търново. - В. Борба, 07.10.1992.
- Анчева 1994: Р. Анчева. Описание на града и Балкана. - В. Борба, 129, 17.07.1994, 4.
- Бейкър 1994: Д. Бейкър. Европейска Турция. С., 1994, 211-213.
- Бехиньова 1984: В. Бехиньова. България през погледа на чешки пътешественици. С., 1984, 23-24; 135; 180-182;
- Богданов 1968: И. Богданов. Велико Търново. С., 1968, 9; 10; 59.
- Василев 1988: В. Василев. България Френска хроника 1876-1878. С., 1988, 109.
- Вачев 2010: Х. Вачев. Един храм, един некропол, две религиозни общности. В. Търново, 2012, 170-171.
- Вълов 1997: И. Вълов. Руски дневници за Освободителната война. С., 1997, 55; 242.
- Гюрова 1969: С. Гюрова. Възрожденски пътеписи. С., 1969, 37-38; 77.
- Димова 1978: Д. Димова. Търново на страниците на „Иллюстрированная хроника войны”. - В. Велико Търново, 1978, 12.
- Иречек 1974: К. Иречек. Пътувания по България. С., 1974, 199-302.

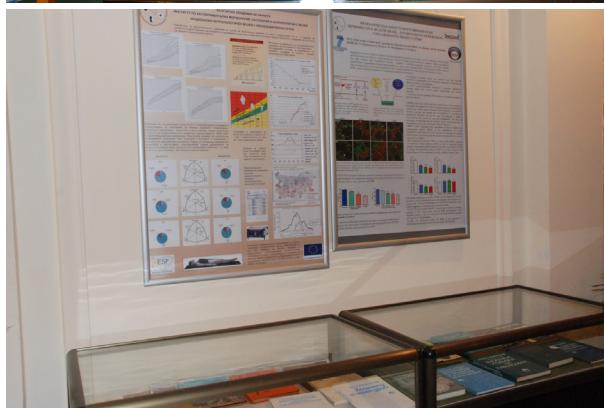
- Клисаров 1969: Г. Клисаров Г. Доосвобожденски пътеписи. С., 1969, 115-116.
- Кожухарова 1986: М. Кожухарова. Руски пътешественици за българските земи XVII-XIX век. С., 1986, 388.
- Лазаров 1993: И. Лазаров и др. Кратка история на българския народ. С., 1993, 115.
- Миятев 1976: П. Миятев Маджарски пътеписи за Балканите XVI-XIX век. С., 1976, 27.
- Младенова 1982: М. Младенова. Румънски пътеписи от XIX век за българските земи. С., 1982, 172-173.
- Николов 1984: В. Николов. Сто испанци за българското минало. С., 1984, 36; 40; 96; 123; 124-126; 138; 168.
- Ormаджиян 1984: А. Ормаджиян. Арменски пътеписи за Балканите XVII-XIX век. С., 1984, 147; 185.
- Плетньов 1985: Г. Плетньов Г. Велико Търново в историческата съдба на българския народ. В. Търново, 1985, 144.
- Примов 1993: Б. Примов и др. Документи за католическата дейност в България през XVII век. С., 1993, 492; 511-512.
- Радев 1974: Ст. Радев. Велико Търново преди едно столетие. - В. Поглед, 41, 14.10. 1974.
- Снегаров 1977: И. Снегаров. Българските земи през погледа на чужди пътешественици 1828-1853. С., 1977, 115; 363-364.
- Тодорова 1987: М. Тодорова. Английски пътеписи за Балканите. т. 7, С., 1987, 553.
- Цветкова 1975: Б. Цветкова. Френски пътеписи за Балканите XV-XVIII век. С., 1975, 90; 308.
- Яновски, 1982: Б. Яновски. „Хенрих Барт в Търново” - В. Велико Търново, март, 1982.

ИЗЛОЖБИ В ЦЕНТРАЛНАТА СГРАДА НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Лидия Чолпанова, E-mail: refer1@cl.bas.bg

„60 години Институт по експериментална морфология патология и антропология с Музей” 18-22 ноември

В изложбата, посветена на годишнината на Института, са представени научните изследвания в областта на хуманната и ветеринарната медицина, в това число морфология, клетъчна биология, патология и антропология.

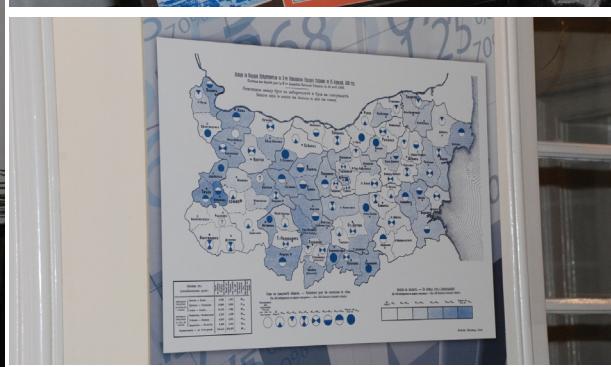
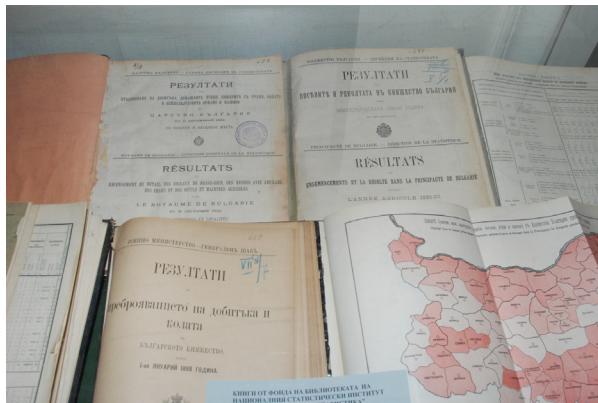
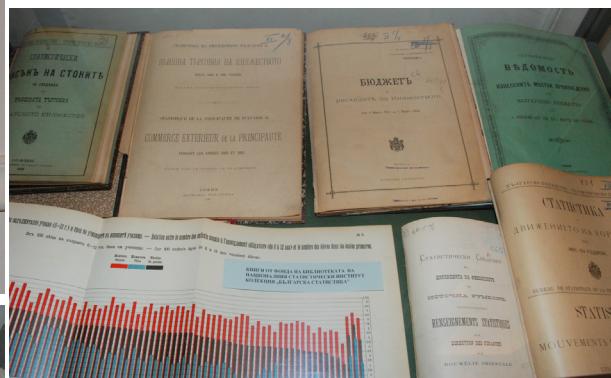
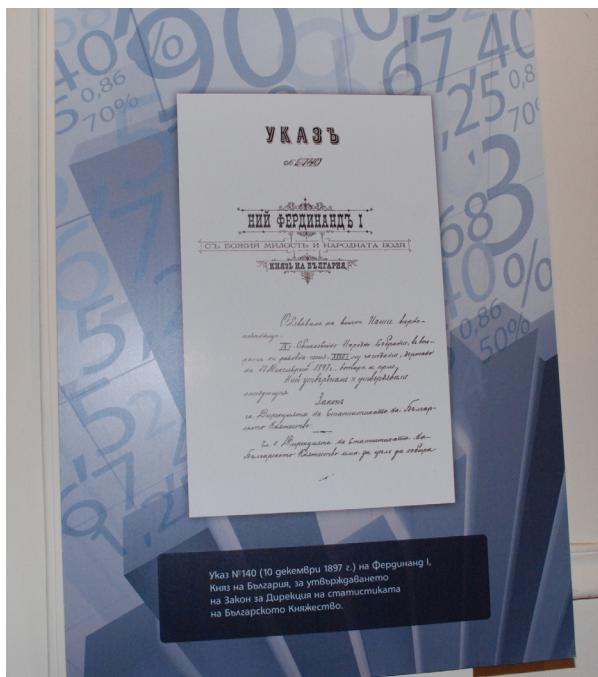
На постери са показани фундаменталните и научно-приложните изследвания, които имат съществена роля при решаване на важни здравни и демографски проблеми на населението. Важна част от изложбата са експонатите на Музея – антропологични реконструкции по черепа на глави на известни личности от българската история.

„2013 международна година на статистиката“

25-27 ноември

Организатори на честването са Институтът по математика и информатика при БАН, Националният статистически институт съвместно с Факултета по математика и информатика на СУ „Св. Климент Охридски“ и Българското статистическо дружество. От фонда на библиотеката на Националния статистически институт са изложени оригинални статистически изследвания, правени в България, от края на XIX век до наши дни.

**„Роботика и интелигентни системи 2013.
Технологии за независим живот и социално включване.”**
28-29 ноември

На 29 ноември 2013 г. в Българската академия на науките се проведе Третата национална конференция „Роботика и интелигентни системи 2013”, съпътствана от изложба. Инициативата е в рамките на европейската Седмица на роботиката и беше посветена на независимия живот и социалната адаптация на хората със специфични изисквания.

Можете да видите участниците в изложбата и темите на докладите на Интернет страницата на Института по системно инженерство и роботика – БАН:
http://www.iser.bas.bg/home/PROGRAMME_2013.pdf.

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Европейският съюз
Оперативна Програма
“Развитие на Човешките Ресурси” 2007 - 2013,
Съфинансиран от Европейския Социален Фонд на Европейския Съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

**ПОВИШАВАНЕ НА ЕФЕКТИВНОСТТА И КАЧЕСТВОТО
НА ОБУЧЕНИЕ И НА НАУЧНИЯ ПОТЕНЦИАЛ В
ОБЛАСТТА НА СИСТЕМНОТО ИНЖЕНЕРСТВО
И РОБОТИКА**

Проект № BG051PO001-3.3.06-0002

Обща цел

Повишаване на ефективността и качеството на обучение в областта на системното инженерство и роботиката и изграждане на конкурентоспособен научен потенциал в тази област. Тази цел е в съответствие със стратегическата цел на ОП „РЧР“ да се подобри качеството на живот на хората чрез подобряване на човешкия капитал.

Специфични цели:

- създаване на ефективни работни обучителни институции и устойчиви връзки между образование, наука и потребностите на пазара на труда.
- създаване на технологични инновации в приоритетните области от Националната програма за реформи:

 - разширяване и укрепване на партньорството с висши учебни заведения;
 - увеличаване на компетентността и конкурентоспособността за добро управление на проекти;
 - повишаване на мотивацията на младите учени за провеждане на научно-изследователска работа в България;
 - съхраняване на достъп до съвременните научни постижения и създаване на национална за непрекъснатото самоусъвършенстване;
 - подпомагане научната мобилност на младите учени за повишаване качеството на научните изследвания.

Продължителност
04.10.2012 - 03.10.2014

Дейности

1. Подкрепа за нови и започнати докторски програми, постдокторанти, млади учени и специализанти.
2. Разширяване на познанията и изграждане на работещи механизми чрез провеждането на интензивни научни семинари и обучителни курсове.
3. Организиране на допълнително обучение свързано със съвременни изисквания за изграждане на успешна научна кариера.
5. Поддържане за научни публикации.
6. Осигуряване на достъп до ON-LINE издания, закупуване на научна литература и периодични научни издания в областта на системното инженерство и роботика.
7. Закупуване на апаратура и софтуер.
8. Финансиране на целевата група в работни срещи, конференции и програми за научен обмен в страната и чужбина.
9. Допълнително финансиране на участниците в целевата група.
10. Организация и управление на проекта.
11. Информиране и публикация.

Бюджет
290 665, 87 лв.

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
Институт по Системно Инженерство и Роботика

ИСИР - БАН, в консорциум с девет водещи Европейски Университета, научни и производствени структури

ПРОЕКТ ПО 7-ма РАМКОВА ПРОГРАМА
Тема [FP7-ICT-2009-4] [ICT & Ageing]
MULTI-ROLE SHADOW ROBOTIC SYSTEM FOR INDEPENDENT LIVING (SRS)

Ще се разработва един интелигентен полувалунтичен робот от последно поколение за обслужване на възрастни човек. Роботът ще „живее“ в неговия дом, ще изпълнява различни „роли“ и по електронно-компютърен начин ще се превърнал в негова „синка“ и ще подпомага възрастният човек в ежедневния му живот.

Иновативността на Робота SRS е състои в:

1. НОВИИ ДИСТАНЦИОННО УПРАВЛЕНИЕ БАЗИРАНО НА ПРИНЦИПА НА РЕАЛИЗАЦИЯ НА „НАМЕРЕНИЯТА НА ЧОВЕКА – ОПЕРАТОР“
2. ПРИЛОЖЕНИЕ НА МЕХАНИЗМА НА АДАПТИВНАТА АВТОНОМИЯ
3. САМООБУЧЕНИЕ НА РОБОТА ОТ НАТРУПАНИ ВЕЧЕ „ОПИТ“
4. ОСИГУРУВАНЕ НА ПЪЛНА БЕЗОПАСНОСТ ЗА ХОРА ОКОЛО РОБОТА

ОБЩА СТОЙНОСТ НА ТРИГОДИШНИЯ ПРОЕКТ - 4 668 300 ЕВРО
ДДЛ на ИСИР - БАН - 209 400 ЕВРО

КООРДИНАТОР НА ПРОЕКТА Е ПРОФ. ДЪК ФАМ ОТ УНИВЕРСИТЕТА В КАРДИФ УК
НАУЧЕН КООРДИНАТОР НА ПРОЕКТА Е Д-Р РЕНКИ КНУ ОТ УНИВЕРСИТЕТ В КАРДИФ УК
КОНТАКТНО ЛИЦЕ НА ИСИР - БАН В КОНСОРЦИУМА Е С.Т.Н.С НЕДКО ШИВАРОВ

22

СОЦИАЛНА ЕКОСИСТЕМА ЗА ЗАБАВЯНЕ НА СТАРЕЕНОТО, ПОДДЪРЖАНЕ НА ДОБРО ЗДРАВЕ И ПОВИШАВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ

Надежда Бочева, Биляна Генова, Мирослава Стефанова, Симеон Стефанов, Милена Михайлова
Институт по Невробиология - БАН

1. ПРЕДСТАВЛЕНИЕ И РОЛЯ НА ПРОЕКТА

Проект SEACW ("Социална екосистема за забавяне на стареенето, поддържане на добро здраве и повишаване на качеството на живот") е финансиран от програма "Действие за демографска политика Технологии и инновации за изпълнение и социално предизвикателства", цикл 3.3а) Изграждане на способности и умения за използване на ИТ и употреба на дигитални технологии в социалните услуги и поддържане на здраве. Общият бюджет на проекта е 3,546,000 евро като приносът на Европейски съюз е 1,773,000 евро. В него участват 9 организации от 5 страни.

Цел на проекта: да създаде цифрова екосистема:

- удобна за потребителя;
- прозрачна;
- приспособена за нуждите му;
- базирана на отворени технологии и общи начинания;
- място за срещи на агенции, която се интересува от активност и здравословно стареене.

Екосистемата ще се фокусира върху три членови групи:

- Участници, създавани с действителни за обществото възможности;
- Участници, които имат нужда за социален и цифров включване на европейския контекст. Те ще се обучават и подгответат за употреба на ИТ и цифрови технологии и социални знания, средства за информация, квалификации, повишени възможности за напредък на работата, работни и социални възможности;
- Възрастните хора: която една от основните целеви групи, приемащи от проекта поддръжка на информационни и комуникационни технологии (ИКТ). SEACW ще им предостави цифрова екосистема, приспособена към техните нужди, подобряващи възможностите им за трайна активност, споделеност и междуличностни връзки.

Той ще пропада на застрашаване на населението в Европа с демографските, когато населението участни в целия общества за да се намалят избраните политически и социално-икономически проблеми. Целта на проекта е да създаде социална икономика, която ще поддържа и разшири представяна медицинска информация, създадена с самодействие на здравословното състояние, за заключаване на сътрудничество между почиствани, създавани на нови бизнес модели за предпазване на здравето.

Екосистемата ще бъде тестирана етури 15000 потребителя от трите членови групи.

ИНСТИТУМТИ И ПРИЛОЖЕНИЯ

За изграждането на ИТ базирана екосистема за SEACW ще се разработят различни инструменти и приложения (web, мобилни приложения, софтуерни приложения) като позволяват на потребителите:

- пристап до икономични услуги;
- преглеждане на резултати, които те са придобили;
- получаване на здравни информации;
- влияние за здравословно стареене.

Функции на апликации като лайт и за използване в реална среда, като позволяват на потребителите:

- култивиране на социална поддръжка;
- преглеждане на резултати, които те са придобили;
- получаване на здравни информации;
- влияние за здравословно стареене.

Софтуерни апликации като Smart TV и SMART TV, която позволяват на потребителите да използват на изложението за достъпност за различни платформи, като са използвани:

 - смартфони за икономични услуги;
 - преглеждане на резултати, които те са придобили;
 - получаване на здравни информации;
 - влияние за здравословно стареене.

Smart TV – технологични апликации и системи от сърдечни СРН модул и връзка с MySQL база данни.

Arache сервер + MySQL + MySQL Database TV (klient).

Мобилният и web платформите ще съдържат от различни модули, като са на зала и разположени на iBoss (WildFly) сервер на приложението + MySQL база данни.

• Smartphone (Client) и Web Browser (Client) + MySQL + Hibernate (ORM) + Java Platform Enterprise Edition (Server).

Модул на социална поддръжка ще разрешава на потребителите да използват социална поддръжка чрез своя на учебната услуга за да се осигури поддръжка между членове и изпълнители.

• Съобщенията от платформата ще изпращат директно на мобилните устройства чрез специални приложения, които ще се интегрират със съществуващи решения за съхраняване на клиентски данни и тяхната промяна би изисквала много време и усилия.

• Системата ще има обширна система за идентификация на потребителите, създадена с различните устройства и ще гарантира конфиденциалност на определените данни.

WWW.SEACW.ORG

Проект BG051P0001-7.0.07-0164-C0001

Европейски съюз
ЕСФ
Българският съюз

Проектът се съществува с финансова поддръжка на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“,
по процедура BG052P0001-7.0.07 „Без граници - Компонент 1“ - Фаза 2,
съфинансирана от Европейския социален фонд 2007-2013
Хълмиста чи каша България!

“ТЕХНОЛОГИИ ЗА НЕЗАВИСИМ ЖИВОТ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ”

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ПО СИСТЕМНО ИНЖЕНЕРСТВО И РОБОТИКА

България, София 1113, ПК 79, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 2
Тел (+3592) 8732 614, (+3592) 8723 571, факс (+3592) 8703361

PRO-LIFT
BULGARIA

www.pro-lift.eu

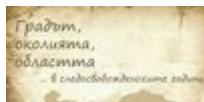
PRO-LIFT
BULGARIA

www.pro-lift.eu

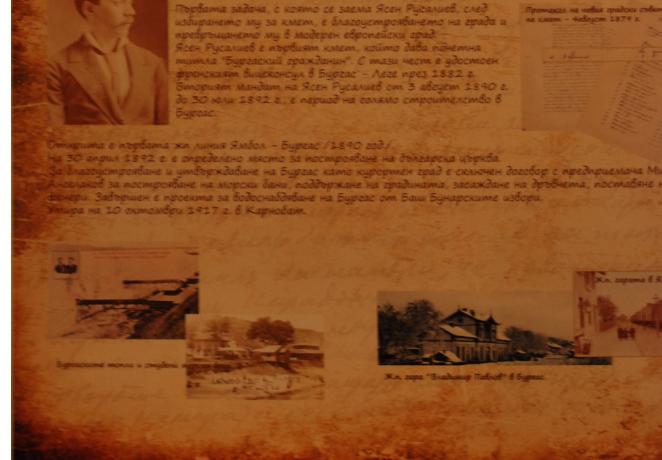

Снимки - Емилия Волева.

„Градът, околията, областта... в следосвобожденските години“ 3-13 декември

Централната библиотека на БАН участва като съорганизатор на изложбата „Градът, околията, областта в следосвобожденските години“, посветена на миналото на град Бургас. Изложбата беше открита на 3 декември 2013 г. в галерия „Академика“ на Българската академия на науките и е резултат от подписания меморандум за сътрудничество между Областна администрация – Бургас, община Бургас и БАН за дейности в рамките на Регионален академичен център – Бургас. Експонирани бяха документи и снимки от фондовете на Научен архив БАН и Държавен архив – Бургас, както и издания, свързани с Бургас и Бургаска окolia за периода 1910-1928 г. от фондовете на Централната библиотека на БАН. Изложбата беше представена от доц. Ружа Симеонова (НА – БАН) в присъствието на академик Никола Съботинов, чл.-кор. Димитър Димитров, представители на академичната общност и гости от Бургас.

Днес Бургаска област заема най-югоизточната част от България и е една от най-големи по територия. През годините административното деление на страната търпи промен

Бургаски окръг

• До 1878 г. областта е казацки (околийски) център, намиращ се в Сливенски санджак (окръг), Одрински вилает (област).

• След Освобождението "Временните правила" на Руското превъзходно комисарство през 1878 г. постав

на място на ново административно деление, като Бургаски окръг остава в пределите на Сливенска губерния.

Съгласно Берлинския договор, разделящ Сънчестофанска България на две части, окръгът ни остава в Източна Румелия, разделена на 6 департамента (окръза). По това време Бургаският департамент се състои от 4 контона (околии) – Айтоска, Анхиало-Месембрийска (дн. Поморийско-Несебърска), Бургаска и Карнобатска.

Ivan Hadji Petkov

Първият назначен румелийски префект на окръга е Иван хаджи Петров, който управлява с помощта на Главният стъвет.

Главният стъвет събира заседания два пъти в годината по 15 дни и избира членове на Постоянната комисия, която въвежда и действува всички негови решения, подготвя проектодокумента и го внася за утвърждаване.

• След Съединението на Княжеството с Източна Румелия през 1885 г. две части на България се обединяват в административно

деление и Главният стъвет отново получава извършното си име – Окръжен стъвет. Изпълнителен орган отново е Окръжната

постоянна комисия, като краят и задълженията ѝ са

регламентирани с втория Закон за окръжните стъвети от 1882 г., утвърден с Указ № 675 от 23 септ. с.с. Основен принцип на

Окръжния стъвет е, че е признат за "самостоятелно учреждение", което се грижи за частните интереси на окръга и е напълно

автономно.

• През 1901 г. във Вългария е извршено ново административно

деление, според което дотогавашните 18 окръга са събраны в

като Бургаски преминава и Сливенска с петима околии – Ямболска;

Сливенска; Казълагачка (Елховска); Кабакийска (Тополовградска);

Карнобатска, а след Балканската война 1912 – 1913 г., са

приисъединени и новосъздадените околии – Малко Търновска и

Василевска (Царевска).

Бургаска околия

Съгласно административно деление в Източна Румелия са образувани департаменти: Пловдив, Стара Загора, Хасково, Бургас, Сливен, Пазарджик с 28 околии, а околните се делят на общини.

Бургаска околия (или конто) е една от четирите в Бургаския

департамент.

След Съединението на България през 1885 г. административното

се запазва – окръзи, околии, общини. Към Бургаска околия и

1905 г. са добавени 2 градски (Бургас и Созопол) и 8 селски общини

1905 г. – 2 градски и 18 селски общини, през 1909 г. – 2 градски

селски общини.

След 1901 г. Бургаска околия наброява 50 803 души, разпределени

градски общини – Бургас и Созопол и 21 селски – с 63 села.

Населението ѝ е предимно земеделско.

Ръководен орган на околните е Околийското управление.

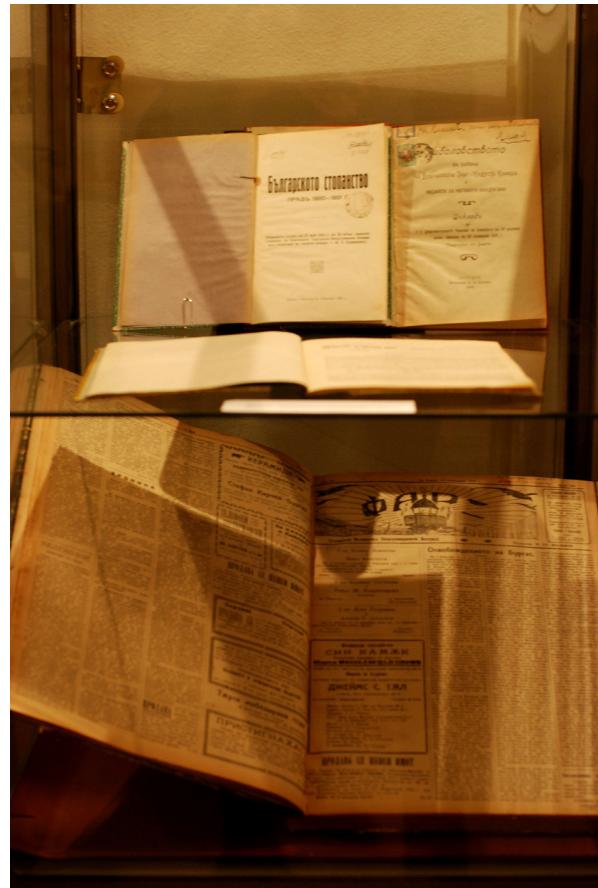
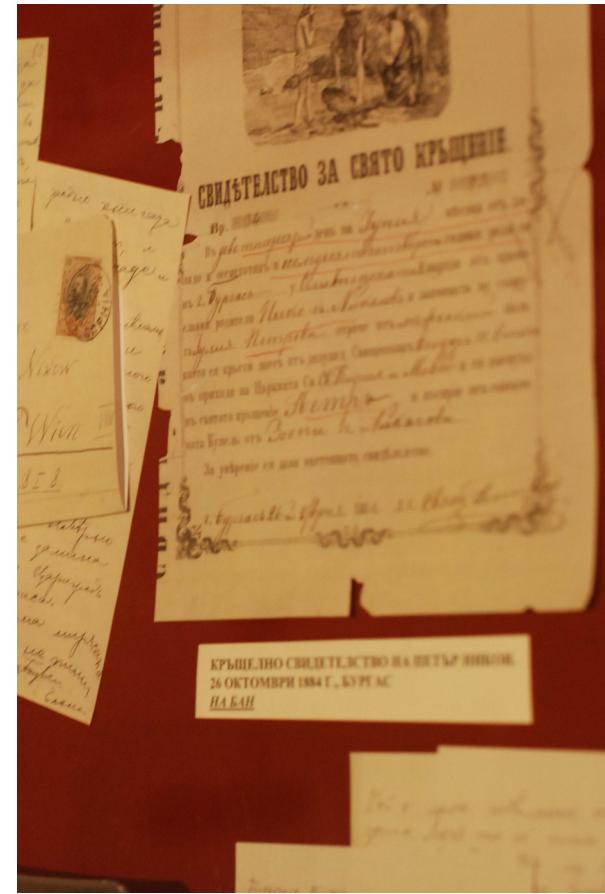
Назначенето на околийски началник събира от генерал-губернатора по предложен от окръжния управител

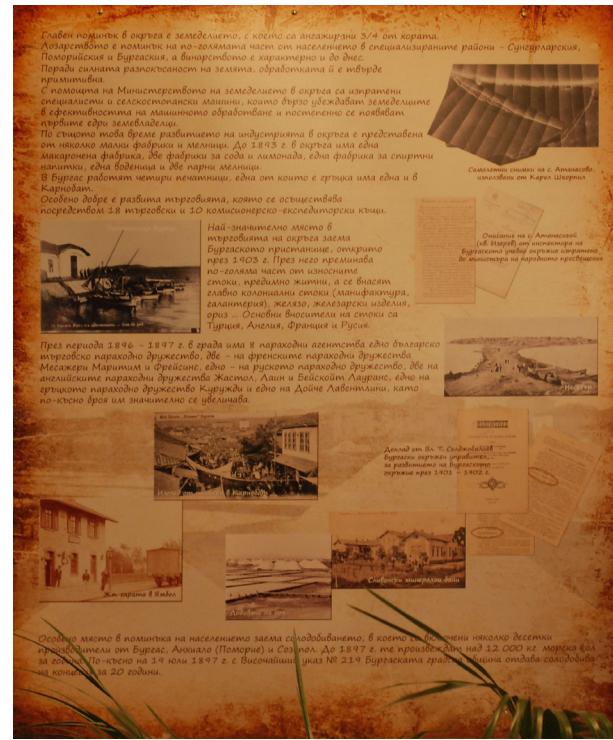
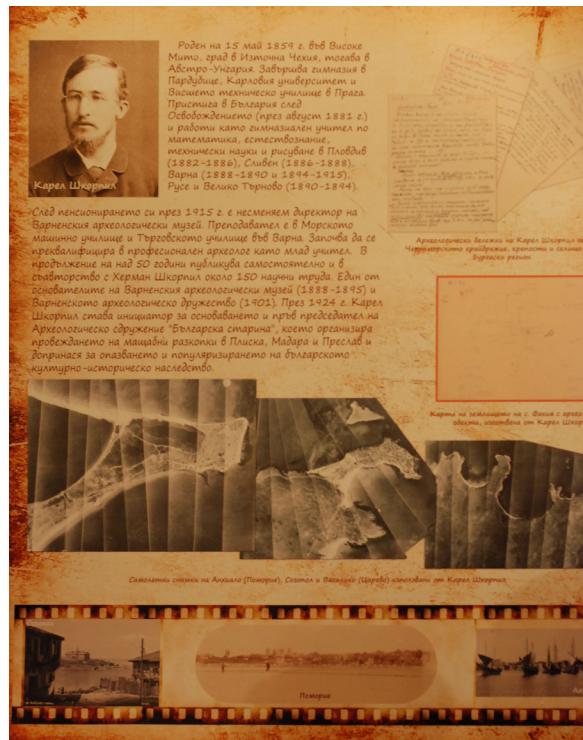
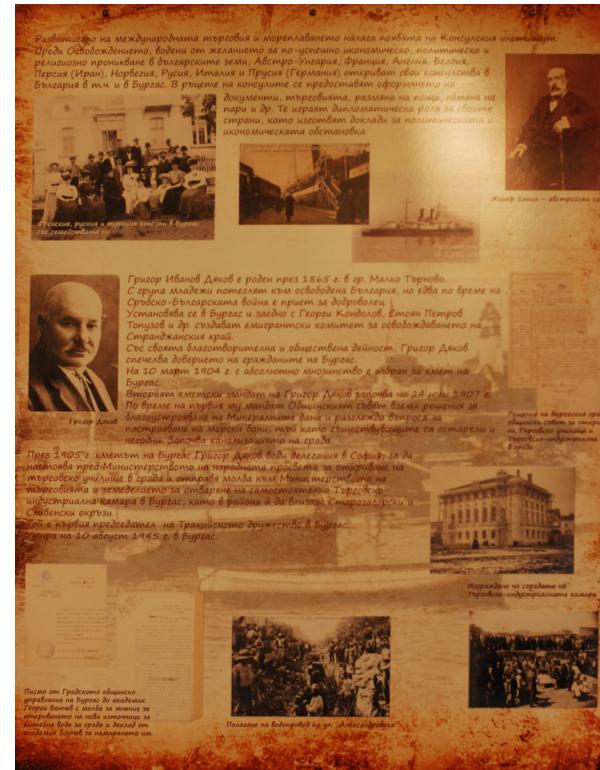
списък на 10 кандидати, а след Съединението – с Княжески указ по предложение на министъра на вътрешните работи. Той е подчинен пряко на окръжния управител.

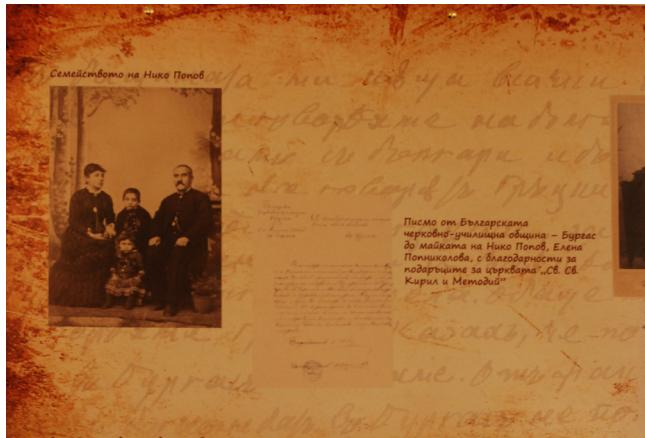
За должностност се изисква обработененен начин: четвъртокласно образование, възраст – над 25 години

като обръжен чиновник или малко 2 години.

Първият околийски началник на Бургас веднага след Освобождението е румънският Скугареев.

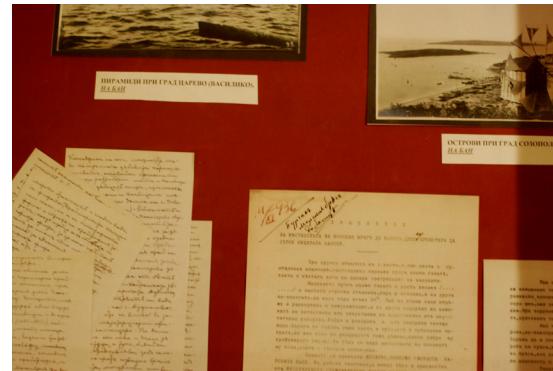
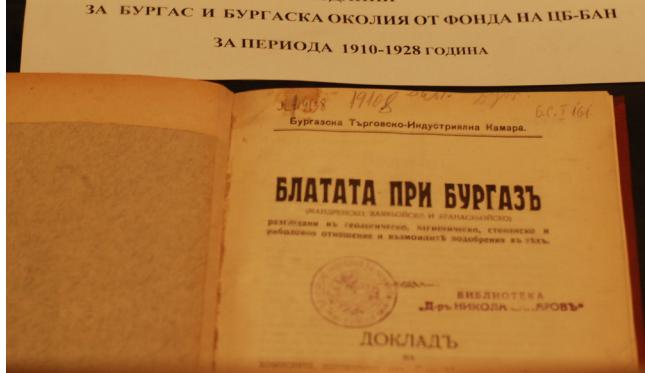

Ясен Русалиев - първият избран кмет на Бургас

Ясен Янев Русалиев е роден през 1852 г. в Бургас. Избран е за кмет на Бургас два пъти – от 29 август 1890 г. до 30 юли 1892 г.

Първата задача, с която се заема Ясен Русалиев, след избирането му за кмет, е благоустройстването на града и пребръщането му в модерен европейски град – Ясен Русалиев е първият кмет, който дава почетна титла "Бургаски гражданин". С тази чест е удостоен френският вицеконсул в Бургас – Леге през 1882 г. Вторият мандат на Ясен Русалиев от 3 август 1890 г. до 30 юли 1892 г., е период на голямо строителство в Бургас.

Открита е първата жи линия Ямбол – Бургас /1890 год./. На 30 април 1892 г. е определено място за построяване на българска църква. За благоустройство и утвърждаване на Бургас като курортен град е сключен Ангелаков за построяване на морски бани, поддържане на градината, засаждане на паркове. Задържан е проекта за водоснабдяване на Бургас от Банския инженер Умара на 10 октомври 1917 г. в Карнобат.

Снимки - Емилия Волева.

ПРЕДСТОЯЩИ ГОДИШНИНИ НА ЧЛЕНОВЕ НА БАН (1869–2013)

Стефка Хрусанова, E-mail: hrusanova.st@cl.bas.bg

2 ноември
25 г. от смъртта на ДИМО ВЕЛЕВ ФИЛЕВ
(04.06.1903–02.11.1988), хидроинженер.
Академик (1971).

2 ноември
135 г. от рождението на ДМИТРИЙ КОНСТАНТИНОВИЧ ЗЕЛЕНИН
(02.11.1878–31.08.1954), руски етнограф, диалектолог и фолклорист.
Чуждестранен член (1946).

4 ноември
140 г. от рождението на МИХАИЛ ПОПОВИЛИЕВ
(04.11.1873–20.12.1928), юрист.
Действителен член (1906).

5 ноември
15 г. от смъртта на МИЛКО БОРИСОВ ИВАНОВ
(18.02.1921–05.11.1998), физик.
Академик (1984).

5 ноември
45 г. от смъртта на ФРАНЦ ДЬОЛГЕР
(04.10.1891–05.11.1968), немски византолог.
Чуждестранен член (1942).

6 ноември
75 г. от рождението на ЙОРДАН АЛЕКСИЕВ ЙОРДАНОВ
(06.11.1938), лекар-антрополог.
Член-кореспондент (2004).

7 ноември
95 г. от рождението на ГЕОРГИ ПЕТРОВ ГЪЛЪБОВ
(07.11.1918–06.08.1982), лекар-невроморфолог.
Член-кореспондент (1974).

8 ноември
60 г. от смъртта на БОГОМИЛ МИНКОВ РАДОСЛАВОВ
(04.07.1881–08.11.1953), минен инженер-маркшайдер.
Дописен член (1929).

10 ноември
15 г. от смъртта на АТАНАС ВАСИЛЕВ НАТЕВ
(25.04.1929–10.11.1998), литературовед и изкуствовед.
Член-кореспондент (1995).

13 ноември
195 г. от рождението на МИХАИЛ НИКИФОРОВИЧ КАТКОВ
(13.11.1818–01.07.1887), руски публицист.
Чуждестранен член (1884).

15 ноември

105 г. от рождението на ЛЮБОМИР КРЪСТАНОВ КРЪСТАНОВ (15.11.1908–08.05.1977), метеоролог и геофизик, обществен деец. Академик (1961), заместник-председател (1959–1961), и.д. председател (1961–1962), председател на БАН (1962–1968).

15 ноември

75 г. от смъртта на ПЕТЪР НИКОВ ПОПОВ (19.05.1884–15.11.1938), историк-медиевист. Действителен член (1937).

16 ноември

115 г. от смъртта на ГАВРИЛ БАЕВ КРЪСТЕВИЧ (1817–16.11.1898), юрист, общественик и политик. Почетен член (1871).

19 ноември

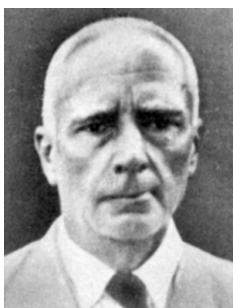
105 г. от рождението на МИХАИЛ ТРИФОНОВИЧ ЙОВЧУК (19.11.1908–12.01.1990), руски философ. Чуждестранен член (1972).

20 ноември

200 г. от рождението на ФРАНЦ КСАВЕР МИКЛОШИЧ (20.11.1813–07.03.1891), словенски езиковед-славист, основател на сравнителното славянско езикознание. Чуждестранен член (1884).

20 ноември
50 г. от смъртта на ЯНОШ МЕЛИХ
(16.09.1872–20.11.1963), унгарски езиковед-славист.
Чуждестранен член (1942).

21 ноември
130 г. от рождението на НИКОЛАЙ АНДРЕЕВ СТОЯНОВ
(21.11.1883–09.10.1968), ботаник.
Действителен член (1938), главен научен секретар на БАН (1956–1959).

22 ноември
65 г. от смъртта на ЯНАКИ СТЕФАНОВ МОЛЛОВ
(02.11.1882–22.11.1948), агроном, общественик и държавен деец.
Редовен член (1941).

22 ноември
140 г. от рождението на МАТЕО ДЖУЛИО БАРТОЛИ
(22.11.1873–23.01.1946), италиански езиковед, основател на неолингвистичната
школа.
Чуждестранен член (1932).

23 ноември
120 г. от смъртта на СТОЯН ИВАНОВ ЧОМАКОВ
(1819–23.11.1893), лекар, общественик.
Почетен член (1884).

24 ноември

140 г. от рождението на ЙОСИФ МАКСИМОВ ФАДЕНХЕХТ

(24.11.1873–27.10.1953), юрист и общественик.

Действителен член (1906).

25 ноември

185 г. от рождението на ФРАНЬО РАЧКИ

(25.11.1828–13.02.1894), хърватски историк, историк на литературата, славист, политик, католически свещеник.

Чуждестранен член (1884).

27 ноември

95 г. от рождението на БОРИС ЕВГЕНИЕВИЧ ПАТОН

(27.11.1918), руски инженер-металург – електрозаваряване.

Чуждестранен член (1969).

28 ноември

150 г. от рождението на НИКОЛА САВОВ БОБЧЕВ

(28.11.1863–23.03.1938), просветен деец, фолклорист, славяновед и публицист.

Действителен член (1902).

28 ноември

50 г. от смъртта на ДИМИТЪР ПЕТРОВ ОРАХОВАЦ

(28.09.1892–28.11.1963), лекар-физиолог.

Редовен член (1946), научен секретар на БАН (1949–1953).

28 ноември
30 г. от смъртта на ЯРОСЛАВ АЛЕКСАНДРОВ ТАГАМЛИЦКИ
(11.09.1917–28.11.1983), математик.
Член-кореспондент (1961).

2 декември
90 г. от рождението на РУДОЛФ АЙЦЕТМИЛЕР
(02.12.1923), австрийски славист и българист.
Чуждестранен член (1989).

4 декември
85 г. от смъртта на КАРЕЛ КАДЛЕЦ
(11.01.1865–04.12.1928), чешки юрист.
Чуждестранен член (1924).

7 декември
20 г. от смъртта на ЖИВКО СПАСОВ ГЪЛЪБОВ
(22.06.1908–07.12.1993), физикогеограф и геоморфолог.
Член-кореспондент (1948).

7 декември
25 г. от смъртта на ИСАЙ ГЕОРГИЕВ ПЕНЧЕВ
(08.08.1901–07.12.1988), животновъд, обществен деец.
Член-кореспондент (1971).

7 декември
135 г. от рождението на КОНСТАНТИН ИВАНОВИЧ СКРЯБИН (07.12.1878–17.10.1972), руски хелминтолог, паразитолог.
Чуждестранен член (1958).

7 декември
40 г. от смъртта на ПЕТКО ХРИСТОВ СТОЯНОВ (12.12.1879–07.12.1973), юрист и икономист, обществено-политически и държавен деец.
Действителен член (1933, изключен 1949, възстановен 1990). Секретар на БАН (1940–1941).

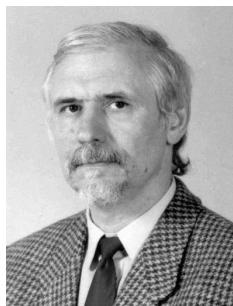
8 декември
75 г. от рождението на ЕЛКА ГЕОРГИЕВА БАКАЛОВА-ЛАЗАРОВА (08.12.1938), изкуствовед, историк на византийското и средновековното изкуство и култура.
Член-кореспондент (2004).

8 декември
10 г. от смъртта на ВАЛЕНТИН СЛАВЧЕВ СТАНКОВ (17.03.1936–08.12.2003), езиковед.
Академик (2003).

10 декември
110 г. от рождението на БОНИФАЦИЙ МИХАЙЛОВИЧ КЕДРОВ (10.12.1903–10.09.1985), руски химик, философ и историк на науката.
Чуждестранен член (1972).

10 декември
70 г. от рождението на ДИМИТЪР ЛЮБОМИРОВ ЦАЛЕВ
(10.12.1943), химик-аналитик.
Член-кореспондент (2004).

11 декември
110 г. от смъртта на МАРТИН ХАТАЛА
(04.11.1821–11.12.1903), чешки езиковед-славист.
Чуждестранен член (1884).

16 декември
80 г. от рождението на ДИМИТЪР ГЕОРГИЕВ КЛИСУРСКИ
(16.12.1933), инженер-химик.
Член-кореспондент (2004).

16 декември
115 г. от смъртта на ГРИГОРИЙ НЕМЦОВ
(1828–16.12.1898), Григорий, митрополит Доростоло-Червенски,
църковен деец, общественик.
Редовен член (1884).

18 декември
150 г. от рождението на НИКОЛАЙ НИКАНОРОВИЧ ГЛУБОКОВСКИ
(18.12.1863–18.03.1937), руски богослов.
Чуждестранен член (1929).

20 декември
85 г. от смъртта на МИХАИЛ ПОПОВИЛИЕВ
(04.11.1873–20.12.1928), юрист.
Действителен член (1906).

22 декември
115 г. от смъртта на ПАНТЕЛЕЙ МИНЧОВИЧ
(1834–22.12.1898), лекар, общественик.
Редовен член (1884).

22 декември
75 г. от смъртта на ВАСИЛ ДИМИТРОВ МОЛЛОВ
(22.09.1875–22.12.1938), лекар-паразитолог.
Дописен член (1929).

24 декември
110 г. от рождението на ДИМИТЪР КОНСТАНТИНОВ КОСЕВ
(24.12.1903–15.10.1996), историк, общественик.
Академик (1961). Заместник-председател на БАН (1973–1982).

24 декември
100 г. от рождението на ИВАН КОСТОВ НИКОЛОВ
(24.12.1913–31.03.2004), минералог-кристалограф.
Академик (1967), почетен член на БАН (1999).

24 декември
80 г. от рождението на СТЕФАН ПЕТКОВ СТОЙЧЕВ
(24.12.1933–08.01.2005), юрист.
Член-кореспондент (2004).

25 декември
155 г. от рождението на АЛЕКСАНДЪР АЛЕКСАНДРОВИЧ БАШМАКОВ
(25.12.1858–1943), руски юрист, писател и публицист.
Чуждестранен член (1902).

25 декември
130 г. от рождението на ВАЛТЕР ФРИДРИХ
(25.12.1883–16.10.1968), немски физик.
Чуждестранен член (1958).

26 декември
80 г. от рождението на ВАСИЛ ГРИГОРОВ ГОЛЕМАНСКИ
(26.12.1933), зоолог.
Академик (2003).

26 декември
105 г. от смъртта на НИКОЛА Д. СЕЛВИЛИ
(31.07.1858–26.12.1908), юрист.
Действителен член (1907).

27 декември
100 г. от рождението на ШЧЕПАН АЛЕКСАНДЕР ПИЕНЬОНЖЕК
(27.12.1913), полски агроном-полмолог.
Чуждестранен член (1967).

29 декември
105 г. от рождението на ЕВГЕНИ ГАНЧЕВ КАМЕНОВ
(29.12.1908–24.10.1985), икономист, юрист, политически и държавен деец,
дипломат.
Академик (1961).

31 декември
80 г. от рождението на ПАНАЙОТ РАНКОВ БОНЧЕВ
(31.12.1933), химик-аналитик.
Академик (2003).

**КНИГИ ОТ АКАДЕМИЧНОТО ИЗДАТЕЛСТВО “ПРОФ. МАРИН ДРИНОВ”,
ПОСТЪПИЛИ ВЪВ ФОНДА НА ЦЕНТРАЛНАТА БИБЛИОТЕКА НА БАН**
Евгения Станчева, E-mail: jeny@cl.bas.bg

